

Oppreisningserstatning ved skader eller krenkelseser begått av flere

Av: Tina Hoaas

Veileder: Jens Edvin A. Skoghøy

*Liten masteroppgave i rettsvitenskap JUR-3902
ved Universitetet i Tromsø
Det juridiske fakultet
Høsten 2012*

Innhold

1. Innledning.....	4
1.1 Presentasjon av temaet.....	4
1.2 Avgrensning.....	4
1.3 Oppreisningserstatningens skadebegrep.....	5
1.4 Oppgavens aktualitet og rettskildebildet	5
1.5 Oppreisningserstatning og EMK	7
1.6 Videre fremgangsmåte.....	9
2. Skadeserstatningsloven § 3-5	10
2.1 Kort historikk.....	10
2.2 Formål og hensyn	11
2.3 Vilkårene for oppreisningserstatning.....	11
2.4 Utmålingsprosessen	13
3. Samme erstatningsbetingede omstendighet	14
3.1 Problematikken ved flere skader eller krenkelser.....	14
3.2 Samme skade	16
3.2.1 Samvirkende årsaker	17
3.2.2 Konkurrerende skadeårsaker	19
3.2.3 Selvstendig virkende årsaker	20
3.2.4 Sammenfatning	21
3.2.5 Vurdering av gruppevoldtektssaken; ett oppreisningskrav for samme skade.....	22
3.3 Samme krenking eller mislig adferd.....	27
3.3.1 En fortsatt krenkelse av samme gjerningsmann.....	28
3.3.2 Fortsatt krenkelse av flere gjerningsmenn?	30
3.3.3 Vurdering av et samlet oppreisningsbeløp for flere krenkelser	32
4. Det solidariske erstatningsansvaret etter skl.§ 5-3 nr. 1.....	38
4.1 Kort historikk.....	38
4.2 Formål og hensyn	39
4.3 Vilkår for solidaransvar som heftelsesform.....	41
4.4 Solidaransvar som den primære heftelsesform ved flere skadevoldere?.....	43
5. Avsluttende bemerkninger	44
Litteraturliste	48
Lover.....	48
Forarbeider.....	48

Etterarbeider	49
Rettspraksis.....	49
Rettspraksis fra den Europeiske menneskerettsdomstol.....	50
Litteratur	51
Bøker	51
Artikler	51
Elektroniske kilder	52
Muntlige kilder	52

1. Innledning

1.1 Presentasjon av temaet

Avhandlingen omhandler oppreisningsansvaret der skadelidte er påført skader eller krenkelser ved flere handlinger. Jeg vil i hovedsak fokusere på de tilfeller der det er flere gjerningspersoner, men problematikken rundt en og samme gjerningsperson vil også bli drøftet. Dette kan bidra til å belyse hva man skal legge til grunn når en skal avgjøre hvorvidt det foreligger én eller flere skader eller krenkelser.

For de tilfeller der flere forvolder en personskaade, eller krenker en person på en måte som gir fornærmede rett til oppreisningserstatning etter skadeserstatningsloven¹ § 3-5 første ledd, blir det særlig spørsmål om hvor langt den enkelte skadevolder skal hefte, og i hvilken utstrekning en skal ilegge et solidaransvar jf. skl.§ 5-3 nr. 1.

Spørsmålet om hva som utgjør samme skade eller krenkelse, kommer særlig på spissen når det for mange personskader og krenkelser er fastsatt normerte erstatningsbeløp. I tilfeller hvor det er flere skadevoldere eller gjerningspersoner blir det derfor et spørsmål om det normerte beløp skal gjelde for alle handlingene samlet, eller om en skal ta som utgangspunkt at hver skadevolder eller gjerningsperson skal betale den normerte sum.

I drøftelsen vil vilkårene for oppreisningserstatningen ikke bli utførlig gjennomgått, men bare brukt i den grad de kan kaste lys over hva som utgjør en skade eller krenkelse. Det samme gjelder for de enkelte momenter ved utmåling av oppreisningserstatning. Jeg vil bare trekke frem hva som er det viktigste for utmålingsprosessen, og vil ikke gi noen uttømmende redegjørelse for i hvilke tilfeller oppreisningen er normert, og hva som skal til for å fravike normeringen.

1.2 Avgrensning

Innenfor denne oppgaves ramme medfører det at oppgaven vil omhandle skl.§ 3-5 om oppreisningserstatning, og om skl.§ 5-3 nr. 1 om solidaransvar ved samme skade eller krenkelse. Skl.§ 5-3 nr. 2 vil ikke bli berørt i denne avhandlingen, da oppgjøret mellom skadevolderne ligger på siden av oppgavens tema. Heller ikke skl.§ 3-5 annet ledd, som

---

¹ Lov 13. juni 1969 nr.26 om skadeserstatning, skadeserstatningsloven (skl).

bestemmer at etterlatte kan kreve oppreisningserstatning ved skadelidtes død, vil bli behandlet i denne oppgaven.

Oppreisningserstatning forutsetter et ikke- økonomisk tap. Erstatning for økonomiske tap blir regulert av andre bestemmelser enn skl.§ 3-5, og vil derfor ikke bli drøftet.

Oppreisningserstatning for ærekrenkelser etter skl.§ 3-6 blir heller ikke drøftet.

For oppreisningserstatning er det et krav om årsakssammenheng mellom skaden eller krenkelsen, og det ikke- økonomiske tapet.² Det vil imidlertid ikke bli foretatt en utførlig drøftelse av kravet til årsakssammenheng i denne avhandlingen, men vil bli omtalt i den grad den kan kaste lys over problemer som reiser seg i forhold til fastsettelse av ansvar.

1.3 Oppreisningserstatningens skadebegrep

Oppreisningserstatningen skal dekke det ikke- økonomiske tapet «*for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke- økonomisk art*», se skl.§ 3-5.

Skadebegrepet for erstatningsretten generelt favner vidt, og i et forsøk på å definere skadebegrepet i en erstatningsrettslig kontekst, er det blitt hevdet at en kan «*definera realskaden som eit negativt faktum, eller som ein ugunstig effekt.*»³

En typisk ikke- økonomisk skade vil være fysiske smerter over lengre tid, psykiske skader som angst, depresjon og sjokk, langt sykeleie og de ubeleiligheter dette medfører, samt den hindring man kan ha i en normal livsutfoldelse.⁴ Dersom en får et vansiret ansikt, skjemmende arr eller mister tenner, kan dette også være grunnlag for oppreisning.⁵

1.4 Oppgavens aktualitet og rettskildebildet

Bakgrunnen for at jeg valgte dette tema var et sterkt engasjement som slo rot i meg da jeg leste Rt. 2008 s. 65, også kjent som gruppevoldtektssaken. Når jeg i oppgaven nevner gruppevoldtektssaken, er det denne saken jeg refererer til. Den mye omtalte saken ble viet

---

² Nils Nygaard, Skade og ansvar, 6. utgave 2007, Universitetsforlaget AS 2007 (Nygaard, Skade og ansvar), s.6 pkt. c.

³ Nygaard, Skade og ansvar, s.59 pkt 1 a), tredje avsnitt.

⁴ Ot.prp. nr.20 (1991-1992)Endringer i straffeloven og skadeserstatningsloven m.m (seksuelle overgrep mot barn) (Ot.prp.nr. 20 (1991-1992)), s.41 pkt. 6.2.1, annet avsnitt.

⁵ Peter Lødrup, «Oppreisning – et praktisk rettsinstitutt», *Tidsskrift for erstatningsrett* 2006 s. 211 – (TFE-2006-211) (s.211-237), s.221 tredje avsnitt.

oppmerksomhet i juridiske miljøer og i media. I dommen uttrykte mindretallet at dersom en konstaterte én krenkelse når en person ble utsatt for gruppevoldtekt, ville dette i realiteten utgjøre en “kvantumsrabatt”⁶ for gjerningspersonene.

Med den økte voldsbruken i samfunnet⁷, og særlig i form av organiserte gruppeforbrytelser⁸, er det særlig aktuelt å problematisere den rettsstilstand som er i ferd med å utvikle seg. Da jeg i min avsluttende del vil vurdere det solidariske erstatningsansvaret for oppreisning ved flere gjerningspersoner, vil jeg kommentere hvorvidt en har velfungerende regler, eller om samfunnets voldsutvikling har løpt fra den alminnelige oppfatningen rundt solidaransvaret.

Rettskildene i erstatningsretten er lov, forarbeider, rettspraksis, sedvane og reelle hensyn. Skadeserstatningsloven er av relativt ny dato, og loven er i stor grad en kodifisering av en rettsoppfatning som har rådet i lang tid. Gjeldende rett bærer preg av et rettsområde som i stor grad er skapt av domstolene, og derfor kan eldre dommer fortsatt ha betydning i dag.

Enkelte reelle hensyn gjør seg særlig gjeldende i erstatningsretten. Gjenopprettingstanken er et av de fremtredende prinsippene, som gir rom for rimelighetsbetraktninger og en dynamisk tolkning som skal samsvare med samfunnet for øvrig. For oppreisningens del ser en at de vurderingsmomentene som skal vektlegges ved utmålingen med tiden har blitt konkretisert og omfattende, og at de normerte beløpene også blir justert etter behov.

Det foreligger få rettskilder som belyser det som utgjør oppgavens kjerne, herunder hva som skal legges til grunn når en skal avgjøre om det skal tilkjennes ett oppreisningsbeløp når det er påført flere krenkelser. Forarbeidene er taus om hva som skal vektlegges ved denne vurderingen, og spørsmålet er i liten grad drøftet i teorien.⁹ Dette har medført at jeg har besluttet å dra paralleller til strafferettens lære om hva som vil utgjøre en fortsatt forbrytelse,

---

⁶ Rt.2008 s.65, avsnitt 81.

⁷ http://www.ssb.no/a_krim_tab/tab/tab-2012-06-29-01.html, Sist sett 11.12.2012. For utenom narkotikakriminalitet, er voldslovbrudd og seksuallovbrudd de kategoriene med høyest økning i antall anmeldte forhold siden 1993.

⁸ NOU 2004: 6 Mellom effektivitet og personvern (NOU-2004-6), s.161 pkt. 9.1.3. Her blir det redegjort for en økning av organisert kriminalitet med en «vid» definisjon, hvilket da ikke bare omfatter faste organisasjoner som f.eks. MC- klubber, men også andre gruppeforbrytelser.

⁹ Se Bjarte Thorson, «Gruppevoldtekt – Hva er én og hva er flere krenkelser? Oppreisningsforpliktelser. Solidaransvarsregelen i skadeserstatningsloven § 5-3. Rt-2008-65.» *Nytt i privatrett* nr. 2 2009 s. 15 – (NIP-2009-2-15) (s.15-17) og Kjell V. Andorsen, «Har skadeserstatningsloven § 3-5 betydning for hva som utgjør én strafferettslig krenkelse?» *Tidsskrift for strafferett* 2009 s 354 – (TFST-2009-354) (s.354-372). Etter omfattende kildesøk er dette det eneste jeg har funnet som problematiserer én eller flere krenkelser ved flere gjerningspersoner. Artiklene er ikke benyttet i oppgaven.

og som jeg skal redegjøre for senere i oppgaven, kan denne læren kaste lys over hvordan erstatningsbetingede omstendigheter skal avgrenses.

I tillegg vil det bli brukt enkelte avgjørelser fra lagmannsrettene. Hva angår spørsmålet om hva som utgjør samme erstatningsbetingede omstendighet for oppreisningen, er det et betydelig større omfang av saker i denne instansen enn i Høyesterett. Den rettskildemessige vekten er ikke større enn hva kvaliteten i argumentasjonen tilsier, men vekten øker dersom avgjørelsen har blitt påanket, og det gjelder et prinsipielt spørsmål som er nektet fremmet for Høyesterett, jf. strpl.¹⁰ § 323 og tvl.¹¹ § 30-4.

1.5 Oppreisningserstatning og EMK¹²

Av mnskrl. § 3 jf. § 2 fremgår at ved motstrid mellom menneskerettighetene og øvrig norsk lovgivning, skal EMK gå foran. For oppreisning har det blitt tatt prinsipielt standpunkt til om en kan dømme den antatte skadevolder eller gjerningsmann til å betale oppreisningserstatning når han blir frikjent for de strafferettslige anklagene mot han, og hvordan dette står seg i forhold til uskyldspresumpsjonen jf. EMK art. 6 nr. 2.

Høyesterett har tatt stilling til dette blant annet i Karmøy- saken.¹³ I denne avgjørelsen er det utførlige drøftelser av både spørsmålet om det for å pådømme et sivilt rettskrav i en straffesak er avhengig av at den tiltalte blir funnet skyldig, og hvordan dette stiller seg i forhold til uskyldspresumpsjonen i EMK art. 6 nr. 2.

I den nevnte dom ble det lagt til grunn at der kan «ikke være tvilsomt at det etter straffeprosessloven av 1981 ikke kan oppstilles som noe vilkår for at borgerlige rettskrav skal kunne pådømmes i forbindelse med behandling av straffesaker, at retten ved avgjørelsen av straffesaken har funnet det bevist at tiltalte har begått den handling saken gjelder.»¹⁴

Dersom en skal idømme oppreisningsansvar ved frifinnende dom i straffesaken, er det etter denne dom et krav om klar sannsynlighetsovervekt for at handlingen har funnet sted, særlig

¹⁰ Lov 22. mai 1981 nr.25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) (strpl.).

¹¹ Lov 17. juni 2005 nr.90 om meklings og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) (tvl.).

¹² Lov 21. mai 1999 nr.30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) (mnskrl. – EMK) Konvensjonen følger som vedlegg til menneskerettsloven.

¹³ Rt.1999 s.1363.

¹⁴ Rt.1999 s.1363, s.1375 tredje avsnitt, første punktum.

for de tilfeller der det faktum som blir lagt til grunn for oppreisningsansvar, er svært belastende.¹⁵

Med dette utgangspunkt blir det så redegjort for hvorvidt oppreisningsansvar kan være i strid med uskyldspresumpsjonen i EMK art. 6 nr. 2 når den tiltalte har blitt frifunnet for de strafferettslige anklagene. Førstvoterende sier til dette at selv om oppreisningserstatningen har et preventivt formål på lik linje med også erstatning for økonomiske tap, skal «*oppreisningskrav først og fremst kompensere for den krenkelse som er blitt påført.*»¹⁶ Med denne begrunnelse kan en således ikke likestille oppreisning med straff, slik at pådømmelse av oppreisningskrav ikke vil være i strid med uskyldspresumpsjonen når den tiltalte blir frifunnet i straffesaken.

Det stilles imidlertid krav til hvordan domsgrunnene utformes ved pådømmelse av oppreisningserstatning, der den tiltalte blir frifunnet for straffeskyld. I Karmøy- saken fant førstvoterende ikke grunn til å konstatere krenkelse av EMK art. 6 nr. 2, da han ikke kunne se at lagmannsretten hadde foretatt en strafferettslig skyldkonstatering ved pådømmelse av oppreisningskravet.¹⁷

Saken ble klaget inn for EMD¹⁸, og i dom av 11. februar 2003 *case Y. v. Norway*, konstaterte EMD krenkelse av EMK art. 6 nr. 2. Den begrunnelsen lagmannsretten hadde gitt, reiste tvil om riktigheten av frifinnelse i straffesaken.¹⁹

En mulig utvikling som kan tenkes, er at en har vært nødt til å forlate de rene preventive og pønale formål med oppreisningserstatningen. En regel som er begrunnet med pønale hensyn og formål, vil lett komme i konflikt med uskyldspresumpsjonen, og vil særlig kunne oppleves som en indirekte skyldkonstatering i de tilfeller der tiltalte blir frifunnet i straffesaken.

For det tilfellet at den tiltalte blir kjent skyldig i det strafferettslige forhold, og i tillegg blir dømt til å betale oppreisning med hjemmel i en regel som er pønalt begrunnet, vil dette også kunne ha en side mot forbudet om dobbel straffeforfølgning i EMK protokoll 7 art. 4.²⁰

---

¹⁵ s.1379 annet avsnitt, se også Rt.2005 s. 1322 avsnitt 29.

¹⁶ s.1378 annet avsnitt, fjerde punktum.

¹⁷ s.1379 første avsnitt.

¹⁸ Den Europeiske Menneskerettsdomstol i Strasbourg.

¹⁹ EMDN-2000-56568, Domstolens vurderinger, annet avsnitt. (Norsk sammendrag på www.lovdata.no, sist lest 11.11.2012)

²⁰ Den europeiske menneskerettskonvensjon med protokoller (norsk oversettelse), vedlegg 2, Protokoll nr. 7 til Konvensjonen om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende friheter.

En regel som er begrunnet med et kompensasjonshensyn, vil vanskelig kunne karakteriseres som straff, og følgelig vil ikke oppreisningsreglene komme i konflikt med forbudet mot dobbel straffeforfølgning. Dette vil også gjelde for de tilfeller der oppreisningskravet blir reist som sivilt søksmål uavhengig av den pågående straffesaken.

1.6 Videre fremgangsmåte

I det følgende behandler jeg i pkt. 2 grunnlaget for å tilkjenne oppreisningserstatning. Deretter i pkt. 3 behandler jeg hva som vil utgjøre én erstatningsbetinget omstendighet, og hva som vil utgjøre flere erstatningsbetingede omstendigheter.

Dette spørsmålet stiller seg forskjellig for skl.§ 3-5 første ledd bokstav a og b, og jeg vil derfor behandle disse bestemmelsene hver for seg. Under pkt. 3.2 foretar jeg en begrepsavklaring for å belyse hvilke ulike fordelingsmodeller en har for skade som er voldt av flere. Denne begrepsavklaringen gjør jeg med den hensikt å drøfte om en kan fastslå at flere krenkelser til sammen utgjør én skade som det kan kreves oppreisning for.

Under pkt 3.3, der jeg drøfter hva som utgjør samme erstatningsbetingende forhold for krenkelser eller mislig adferd etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3, har jeg valgt å dele inn drøftelsene mellom de tilfeller der det er én skadevolder, og de tilfeller der det er flere skadevoldere. Denne inndelingen er hensiktsmessig for å forsøke å dra noen paralleller til læren om fortsatt forbrytelse i strafferetten.

I pkt. 4 redegjør jeg for det solidariske erstatningsansvaret for flere skadevoldere etter skl.§ 5-3 nr. 1. Jeg vil gå inn på formål og hensyn bak regelen, og jeg vil drøfte om solidaransvar i dag blir ansett som en tvungen eller en valgfri heftelsesform, og hvorvidt det har betydning for skadelidte hvilken heftelsesform som blir ilagt.

Avslutningsvis under pkt. 5 vil jeg sammenfatte de betraktninger jeg har gjort i oppgaven, og foreta en vurdering av hvordan reglene om oppreisningserstatning og solidaransvar fungerer.

2. Skadeserstatningsloven § 3-5

2.1 Kort historikk

Den moderne skadeserstatningslov ble til i samarbeid mellom Norge, Sverige og Danmark.²¹ I Ot.prp.nr.48 1965-1966 ble det lagt frem et forslag til en ny lov kalt "Lov om skadeserstatning i visse forhold", noe som også ble lovens tittel da den ble vedtatt og trådte i kraft 1. juli 1969.

Ved lov av 25. mai 1973 nr. 26 ble kapittel 3 i skadeerstatningsloven tilføyd. Disse nye bestemmelsene skulle avløse straffelovens ikrafttredelseslov²² kapittel 3, som da inneholdt de generelle bestemmelsene for oppreisningserstatning, herunder erstatning ved skade på person, for visse andre personlige krenkelser m. m. og tap av forsørger.²³ Skl.§ 3-5, oppreisning for skade av ikke- økonomisk art, var en videreføring av strl.ikrl.§ 19 annet ledd og § 21 annet ledd. Endringen av plasseringen i loven medførte ingen realitetsendring i forhold til dagjeldende praksis.²⁴ De siste erstatningsregler, herunder bl.a. skl.§ 5-3, ble overført til skadeserstatningsloven i 1985.²⁵

Høyesterett har stått nesten fritt til å utvikle oppreisningsinstituttet i tråd med tiden, inflasjonen²⁶ og samfunnet for øvrig. Også den normering av oppreisningsbeløp som har funnet sted for visse typer skader eller krenkelser, er utviklet av Høyesterett. På grunn av den økende saksmengden, særlig i forbindelse med voldtektssaker, ble det ansett å være et praktisk behov for dette. Det ble i en Høyesterettsdom fra 1988 uttalt at *«normalbeløp som stipuleres skal være veiledende; det vil selvsagt måtte være adgang til for den domstol som skal pådømme kravet å fastsette både et høyere og et lavere beløp når særlige forhold måtte tilsi dette.»*²⁷

---

²¹ Ot.prp. nr.48 (1965-1966) om lov om skadeserstatning i visse forhold. (Ot.prp. nr.48 (1965-1966)), s.6 pkt. A, første avsnitt.

²² Lov 22. mai 1902 nr.11 om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden, straffelovens ikrafttredelseslov (strl.ikrl.).

²³ Ot.prp. nr.4 (1972-1973) (endringslov) Erstatningslovgivningen m. m. (Ot.prp. nr.4 (1972-1973)), s.3 første avsnitt.

²⁴ Bjørn Engstrøm, Skadeerstatningsloven med kommentarer, Gyldendal Norsk Forlag AS, 1. utgave, 1. opplag 2010 (Engstrøm Kommentartutgave), s.146 pkt. 2.

²⁵ Peter Lødrup, Lærebok i erstatningsrett, 6. Utgave med bistand av Morten Kjelland, 6. utgave, 2. opplag 2011, Gyldendal Norsk Forlag AS 2009 (Lødrup, Erstatningsrett 2011), s.61.

²⁶ Se bl.a. Rt.2003 s.1580, avsnitt 29.

²⁷ Rt.1988 s.532, s.537 siste avsnitt.

2.2 Formål og hensyn

I skl.§ 3-5 første ledd står det at en kan kreve oppreisning for «*den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade.*» Formålet og hovedhensynene bak erstatningsretten generelt er i all hovedsak gjenoppretting av den skade som har blitt påført, og forebygging av skadepåføring.²⁸ Oppreisningserstatning for det ikke- økonomisk tap har en mer sammensatt karakter; skaden kan på ingen måte fjernes, men det skal ytes et *kontrastgode* som kan veie opp for den skade eller krenkelse en er blitt utsatt for.²⁹

Tidligere hadde oppreisningserstatningen en klar preventiv og pønalt funksjon. Oppreisningen fungerte som en slags fordømmelse av den handling som skadevolder/gjerningsperson hadde utsatt skadelidte/fornærmede for. Selv om den pønale og preventive funksjonen ikke er helt forlatt, har imidlertid hovedformålet med oppreisningserstatning blitt å gi skadelidte/fornærmede en kompensasjon for den skade eller krenkelse en har vært utsatt for.³⁰ I NOU-2003-15, blir dette også klart uttrykt; «*Oppreisning har et visst pønalt preg, men det sentrale formålet er å gi fornærmede en kompensasjon, ikke å sanksjonere lovovertræderen.*»³¹

I Rt. 2010 s. 1203 uttrykte førstvoterende at i tillegg til kompensasjonstanken, skal oppreisningserstatningen være et virkemiddel som samfunnet har til å vise den misbilligelse en knytter til den skadevoldende handling.³² Denne uttalelsen er ikke i samsvar med den øvrige praksis fra de senere år. Uttalelsen indikerer at selv om hovedformålet med oppreisningserstatning er å gi skadelidte kompensasjon, ligger det pønale formålet fortsatt i bakgrunnen.

2.3 Vilkårene for oppreisningserstatning

Vilkårene for å få tilkjent oppreisningserstatning etter skl.§ 3-5 er strenge og absolutte, og for å få tilkjent oppreisningserstatning må både de objektive og subjektive vilkår etter bestemmelsen være oppfylt.³³ Det objektive vilkåret er at det må være «*voldt skade*» etter

---

²⁸ NOU 1977: 33. Om endringer i erstatningslovgivningen (NOU-1977-33), s.23 pkt. 3.3.3.1, femte avsnitt

²⁹ Fredrik Stang, Erstatningsansvar, Ny uforandret utgave, forlagt av H. Aschehoug & CO (W. NYGAARD) 1927, s.364 første avsnitt, siste punktum.

³⁰ Rt.1999 s.1363, s.1378 (1379) siste avsnitt, jf. Rt.2005 s.104 avsnitt 34.

³¹ NOU 2003: 15. Fra bot til bedring (NOU-2003-15), pkt.5.3 femte avsnitt.

³² Rt.2010 s. 1203, avsnitt 38.

³³ Lødrup, Erstatningsrett 2011, s.523 pkt. 2.

skl.§ 3-5 første ledd bokstav a, eller «*tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3*» etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b.

Det subjektive vilkåret er at den skadevoldende handling eller krenkelse er utført forsettlig eller grovt uaktsomt. Skl. § 3-5 er som nevnt en videreføring av strl.ikr. § 19 annet ledd, og skyldkravet i strl.ikrl.§ 19 annet ledd rettet seg mot selve handlingen. Også etter skl.§ 3-5 er det tilstrekkelig at handlingen må være utført forsettlig eller grovt uaktsomt, skylden trenger ikke å omfatte skadefølgen.³⁴ Når oppreisningserstatning etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav a knytter seg til de etterfølgende omstendigheter som en skade kan medføre, vil ansvar være etablert dersom den voldt skade var en påregnelig følge av den skadevoldende handling.³⁵

Oppreisning bygger på et personlig skyldansvar.³⁶ Dersom en arbeidstaker har voldt en skade, og arbeidsgiver blir ansvarlig etter det objektive arbeidsgiveransvaret i skl.§ 2-1, betyr det personlige ansvaret i skl.§ 3-5 at arbeidsgiver ikke er ansvarlig for oppreisningserstatningen som arbeidstakeren selv måtte bli idømt. Likeså med yrkesskade; innenfor yrkesskadesektoren kan ikke oppreisningserstatning kreves.³⁷

I likhet med det personlige skyldansvaret er det bare skadelidte selv som kan reise krav om oppreisningserstatning jf. ordlyden i skl.§ 3-5 første ledd første punktum, «*den fornærmede.*» Dersom den skadelidte omkommer, er det kun de personer som eksplisitt står nevnt i skl.§ 3-5 annet ledd som kan kreve oppreisning. Dette vil være den «*avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre.*»

Det var lenge uavklart hvorvidt juridiske personer kunne bli dømt til å betale oppreisningserstatning. I Rt. 1995 s. 209 ble det svart bekreftende at en kommunes organansvar også omfattet oppreisningserstatning.³⁸ Også sinnsykes erstatningsplikt var lenge et uavklart tema. I Rt. 2005 s. 104 ble det derimot klart at også oppreisningserstatningen er en del av den sinnsykes personlige skyldansvar.

Erstatningskravet kan reises som et borgerlig rettskrav i forbindelse med straffesaken, men kan også reises i et sivil søksmål uavhengig av den pågående straffesak.³⁹

---

³⁴ Rt.1999 s.887, s.894 (895), siste avsnitt.

³⁵ Rt.2011 s.769, avsnitt 22.

³⁶ NOU 2008: 4. Fra ord til handling (NOU-2008-4), s.87 pkt.11.2.2.

³⁷ Nygaard, Skade og ansvar, s.165 femte avsnitt.

³⁸ Rt.1995 s.209, f.o.m. s.215 siste avsnitt t.o.m. s.216 tredje avsnitt. Selv om det i denne saken gjaldt oppreisning eter skl.§ 3-6, knyttes drøftelsen opp mot skl.§ 3-5.

³⁹ NOU-2008-4, s.87 pkt.11.2.2.

2.4 Utmålingsprosessen

I skl.§ 3-5 står det uttrykt at det *«kan pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig»* (mine uthevinger). Således er utmålingsprosessen og de hensyn som skal tas med, blitt gjort til en domstolsoppgave. I forarbeidene til skl.§ 3-5 står der intet om hvilke momenter det skal legges vekt på når en skal utmåle oppreisningserstatning, kun at bestemmelsen var en videreføring av strl.ikrl. §§ 19 annet ledd og 21 annet ledd.⁴⁰

Det er imidlertid blitt slått fast i rettspraksis at det for visse typer handlinger normalt **skal** tilkjennes oppreisningserstatning.⁴¹ Dette gjelder særlig i de tilfeller der skadevolder har påført skadelidte en krenkelse som nevnt i skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf. § 3-3. For disse tilfellene vil både de subjektive og objektive vilkår i skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3 være oppfylt, og en behøver da ikke ta ytterligere standpunkt til ansvarsgrunnlag.⁴²

I Rt. 1988 s. 532 tok Høyesterett stilling til hva som skal vektlegges når en skal utmåle oppreisningserstatning etter skl.§ 3-5. I dommen heter det at en ved utmålingen må gjøre *«en skjønnsmessig helhetsvurdering av krenkelsen og partenes forhold.»*⁴³

I senere tid har denne skjønnsmessige vurderingen blitt ytterligere spesifisert av Høyesterett. Ved utmålingen skal hovedvekten legges på *«handlingens objektive grovhet, fornærmedes subjektive opplevelse av krenkelsen samt arten og omfanget av de påførte skadevirkninger»*.⁴⁴ I tillegg kan tas hensyn til skadevirkningen, hvorvidt skadelidte har medvirket til skaden⁴⁵ og i begrenset grad skadevolderens økonomi.⁴⁶ Det har også blitt slått fast at straffutmålingen vil kunne ha betydning for hvor oppreisningsnivået burde legges i den enkelte sak.⁴⁷

Høyesterett har uttrykt at det ved seksuell omgang med barn vanskelig kan opereres med et normalnivå for oppreisning.⁴⁸ Dette er et utslag av at forholdene kan variere sterkt, og det har blitt uttalt at det også skal legges vekt på *«den fornærmedes og gjerningspersonens alder, om*

---

⁴⁰ Ot.prp. nr.4 (1972-1973), s.40 Til §3-5.

⁴¹ Rt.2005 s.104, avsnitt 52, fjerde punktum.

⁴² Rt.1986 s.468, s.470, annet avsnitt. Det følger av dommerens argumentasjon at dette tilfellet kunne karakteriseres som en evt. seksuell integritetskrenkelse som grunnlag for oppreisning, men at handlingen i denne sak falt utenfor skl.§ 3-5 jf.§ 3-3. Se også Nygaard, Skade og ansvar, s.169 pkt. 3 a).

⁴³ Rt.1988 s.532, s.537 tredje avsnitt, første punktum.

⁴⁴ Rt.2010 s.1203, avsnitt 39.

⁴⁵ Nygaard, Skade og ansvar, s.167 pkt. d).

⁴⁶ Rt.1988 s.532, s.538, sjetten avsnitt.

⁴⁷ Rt.2012 s.1576, avsnitt 18, jf. Rt.2005 s.1749 avsnitt 26 og Rt.2010 s.1537 avsnitt 24.

⁴⁸ Rt.2004 s.1068, avsnitt 33.

det er et kjæresteforhold mellom de to, hva handlingen går ut på, om det er tale om én eller flere handlinger, og graden av press eller utnyttelse fra gjerningspersonens side».⁴⁹

Ved overgrep overfor mindreårige skal det, i tillegg til de vurderingsmomenter som er utviklet gjennom domstolens praksis og teori, «*særlig legges vekt på handlingens art, hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er et misbruk av slektskapsforhold, omsorgsforhold, avhengighetsforhold, eller tillitsforhold, og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte*». Dette følger av skl.§ 3-5 første ledd annet punktum.

Utmålingen av oppreisningserstatning kan også bli redusert til null dersom det etter en rimelighetsvurdering synes mest hensiktsmessig at skadelidte ikke får kompensasjon.⁵⁰ En kan tenke seg det eksemplet at det har vært en slåsskamp der deltakerne både er skadelidt og skadevolder. Selv om begge oppfyller vilkårene for å få tilkjent oppreisningserstatning, vil en rimelighetsvurdering kunne tilsi at utmålingsbeløpet blir satt til null, såfremt at skadeomfanget er noenlunde likt.

Den helthetsvurdering som skal gjøres i forbindelse med oppreisningserstatning, synes å være omfattende. Det er gitt en vidtgående adgang til å legge vekt på de fleste momenter som har betydning for forholdet rundt den påførte skade eller krenkelse. Således synes det at å delegere utmålingsprosessen til domstolene har hatt en gunstig effekt. Da forholdene i de enkelte saker kan variere stort, vil dynamiske utmålingshensyn være mer anvendelige, samt gi rom for en individuell vurdering.

3. Samme erstatningsbetingede omstendighet

3.1 Problematikken ved flere skader eller krenkelser

I det følgende vil jeg gå nærmere inn på de erstatningsbetingede omstendighetene i skl.§ 3-5, herunder hva som vil utgjøre samme erstatningsbetingede omstendighet.

Ved flere skadevoldere vil det kunne være vanskelig å fastslå hva som er en og samme skade/krenkelse/mislig adferd, og som jeg nevnte innledningsvis, vil denne konstateringen også kunne ha betydning for hvilken heftelsesform som skadevolderne blir ilagt.

---

⁴⁹ Rt.2004 s.1068, avsnitt 33, annet punktum.

⁵⁰ Nygaard, Skade og ansvar, s.166 annet avsnitt.

Jeg har i denne drøftelsen valgt å dele drøftelsen mellom skl.§ 3-5 første ledd bokstav a der det objektive vilkåret er «*voldt skade*», og skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf. § 3-3 der «*tilføyde krenking eller utvist mislig adferd*» er det objektive vilkåret. Denne inndelingen har jeg gjort da de utløsende faktorene vil være ulike.

Etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav a vil erstatningsansvar bli stiftet som følge av at skadelidte blir påført en personskade, enten av fysisk eller psykisk art. For å utløse et erstatningskrav etter denne bestemmelsen må det altså påvises en skadefølge av den handling som skadevolder har utført. Det er ikke tilstrekkelig at noen har opptrådt på en måte som kan utløse en skade av fysisk eller psykisk art. Dersom det *ikke inntreffer* en etterfølgende omstendighet som innehar de typiske kjennemerkene som oppreisningserstatningen er ment å kompensere for, vil et oppreisningsansvar være utelukket.⁵¹

Etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3 vil erstatningsansvar bli etablert ved at det er foretatt en handling som er straffbar etter straffeloven. Her er det altså selve *handlingen* som vil være den ansvarsbetingende omstendighet.⁵² Ofte vil handlingen kunne påføre fornærmede en fysisk eller psykisk skade, men dette er ikke noe vilkår for ansvar.

Dette ser en særlig ved at det for visse typer krenkelser etter rettspraksis *skal* utbetales oppreisning slik jeg nevnte under pkt. 2.4, og at det er utarbeidet normer for hva en skal tilkjenne i erstatning for disse typer krenkelser. I tilfeller hvor erstatningen ikke er normert, skal det etter Rt. 1988 s. 532 ved utmåling blant annet tas hensyn til handlingens objektive grovhet og fornærmedes subjektive opplevelse av krenkelsen.

I tillegg vil en ved utmåling også kunne vektlegge både fysiske og psykiske lidelser den fornærmede har blitt påført som følge av krenkelsen. Som nevnt tidligere er dette ikke noe vilkår for å tilkjenne oppreisningserstatning etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3.

For de tilfeller der oppreisningen er normert, vil det være liten oppfordring for partene å fokusere på skadefølgene. Dette har vært en ønsket konsekvens. Ett av formålene ved normering av oppreisningsbeløp, ved siden av det praktiske behovet på grunn av saksmengden, har vært å spare fornærmede for å gjøre nærmere rede for hvilke konsekvenser

---

⁵¹ Nygaard, Skade og ansvar, s.168 pkt. 2. a), annet avsnitt.

⁵² Se NOU 2011: 16. Standardisert personskadeerstatning (NOU-2011-16), s.338 pkt.10.4.2, annet avsnitt og ot.prp. nr.20 (1991-1992), s.41 pkt.6.2.1, første avsnitt.

handlingen har hatt. På den måten unngår en å utsette fornærmede for en bevisførsel for forhold som kan oppfattes som sterkt personlige.⁵³

3.2 Samme skade

Jeg behandler først tilfeller hvor grunnlaget for oppreisningskravet er at det er voldt en personskade. Dersom det er flere skadevoldere, blir det spørsmål om det foreligger én felles skade, eller om det foreligger flere separate skader.

Konsekvensen av at det blir konstatert én felles skade, blir at det oppstår ett erstatningskrav. Dersom de ulike skadevolderne er årsak til ulike deler av skaden, skal det foretas en differensiering, slik at den økonomiske fordelingsnøkkelen blir at hver enkelt skadevolder er ansvarlig for ens eget bidrag til skaden. Oppreisningserstatningen må i disse tilfellene deles opp i flere krav, der skadelidte må kreve hver enkelt skadevolder for den skade, eller eventuelle merskade, som de ulike skadevolderne har påført.⁵⁴

I det følgende vil jeg redegjøre for de ulike ansvarsfordelingsmodellene som eksisterer i norsk rett, når flere er sammen om å volde en personskade. Jeg vil først foreta en nærmere drøftelse av de ulike fordelingsmodellene, for deretter å oppsummere de ulike typetilfellene med en begrepsavklaring. Begrepsavklaringen vil i denne oppgaven bli anvendt for å gi en bedre oversikt over de ulike fordelingsmodellene, og jeg vil påpeke at det i juridisk litteratur finnes flere definisjoner.

Begrepsavklaringene vil synliggjøre hvordan en går frem når en skal avgjøre om det foreligger én eller flere erstatningsbetingede omstendigheter. Under pkt. 3.2.5 vil jeg foreta en analyse av flere krenkelser som til sammen kan utgjøre én skade, slik det ble fastslått i gruppevoldtektssaken.⁵⁵ I den nevnte sak var grunnlaget for å idømme et samlet oppreisningsbeløp, at det ville være vanskelig å fastsette særskilte oppreisningsbeløp for hver enkelt gjerningsmann. Førstvoterende la vekt på at alle gjerningsmennene hadde bidratt på hver sin måte, at den totale skaden var blitt større på grunn av at alle gjerningsmennene samlet hadde forgrepet seg på fornærmede, og at alle hadde medvirket til hverandres overgrep.⁵⁶

---

⁵³ Rt.2003 s.1580, avsnitt 28.

⁵⁴ Lødrup, Erstatningsrett 2011, s.440 tredje avsnitt.

⁵⁵ Rt.2008 s.65.

⁵⁶ Rt.2008 s.65, avsnitt 55.

3.2.1 Samvirkende årsaker

Samvirkende årsaker blir gjerne definert som to eller flere årsaker som hver for seg er en nødvendig betingelse for at skade skal inntre.⁵⁷ Den alminnelige regel for samvirkende årsaker som fører til samme skade, er at hver årsak som det kan knyttes ansvar til, hefter for hele skaden.⁵⁸ Derfor vil også resultatet ved samvirkende årsaker bli at alle skadevolderne innbyrdes er like ansvarlig for den skade som er forårsaket, og følgelig oppstår det ett erstatningskrav. Hvorledes skadevolderne fordeler ansvaret seg i mellom i etterkant, går jeg ikke inn på.

Det kan imidlertid være vanskelig å avgrense hvorvidt en årsak er en nødvendig betingelse for skadens inntreden. Spørsmålet er også i stor grad diskutert i juridisk teori. En mulig tilnærming til problematikken kan være at dersom en skadevolders bidrag er med på å «velte lasset», så vil handlingen kunne knyttes ansvar til.⁵⁹ Slik får man også ekskludert alle de årsakene som er så lite vesentlige, eller har så liten betydning, at det ville virke urimelig å knytte ansvar til dem.⁶⁰ Denne nyanseforskjellen er et utslag av erstatningsrettens hovedårsakslære, og dens modifisering i form av et vesentlighetskrav.⁶¹

Betingelseslæren ble formulert i P-pille- dom II.⁶² Førstvoterende uttrykte den slik: «Årsakskravet mellom en handling eller unnlatelse og en skade er vanligvis oppfylt dersom skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnlatelsen tenkes borte. Handlingen eller unnlatelsen er da en nødvendig betingelse for at skaden inntre. I den årsakskjede som leder frem til en skade, kan det - når årsakskravet stilles på denne måte - foreligge flere årsaker og dermed også flere mulige erstatningsbetingende forhold.»⁶³

Om P-pille bruken og dens vesentlighet for skaden uttaler førstvoterende følgende: «Såfremt p-pillebruken hadde fremstått som et lite vesentlig element i skadebildet i forhold til en annen årsak som anses som den dominerende, kunne det være grunn til å se bort fra p-pillebruken ved ansvarsbedømmelsen selv om også den var en betingelse for skaden ... Når jeg i det følgende drøfter om p-pillebruken er en nødvendig betingelse eller årsak til skaden, legger jeg samtidig i uttrykket 'nødvendig' at den har vært så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den.»⁶⁴ Etter dette kom førstvoterende frem til at det var sannsynlighetsovervekt for at P-pillen

---

⁵⁷ Lødrup, Erstatningsrett 2011, s.331 pkt. 2.

⁵⁸ Rt.2000 s.1614, s.1625 første avsnitt.

⁵⁹ Nygaard, Skade og ansvar, s.337 første avsnitt etter petit.

⁶⁰ Se bl.a. Rt.2010 s.1547, avsnitt 68.

⁶¹ Bjørn Engstrøm, «Kravet til årsakssammenheng – særlig om hovedårsakslæren», *Tidsskrift for erstatningsrett* Nr. 1-2 2007 (TFE-2007-64) (s.64-86), s.76 tredje og fjerde avsnitt.

⁶² Rt.1992 s.64.

⁶³ s.69 pkt. 1. Årsaksspørsmålet, annet avsnitt.

⁶⁴ s.69 (70) pkt. 1. Årsaksspørsmålet, tredje avsnitt, tredje og fjerde punktum, og s.70 første avsnitt, tredje punktum.

var en nødvendig årsak til skadelidtes trombose⁶⁵, og at Organon var erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag.⁶⁶

Samvirkende årsaker kan være at både B og C, uavhengig av hverandre, gir A en dose gift som er ment å skape ubehag, men at dosen til sammen medfører at A avgår med døden. Dette vil gi det resultat at skadevolderne innbyrdes blir like ansvarlig for A's død. Den avgjørende faktor for at det foreligger ett krav, vil da være at en ikke kan skille årsakene og skadefølgene fra hverandre. En kan si at skadepåføringene glir over i hverandre.

Årsaker som er *avhengig* av hverandre, slik at de kan betraktes som en fellehandling, blir også karakterisert som samvirkende årsaker. Personen som holder vakt slik at hans medsammensvorne kan skade noen, er like ansvarlig for skadene som skadelidte pådrar seg, selv om han «bare» holdt vakt. Skadevolderne har samarbeidet om handlingen som ledet til skade, og det vil følgelig oppstå et felles erstatningsansvar mellom skadevolderne.⁶⁷

Dette er også fremholdt i rettspraksis, og Høyesterett har uttalt at «*når en skade skyldes flere samvirkende årsaksfaktorer, skal ikke ansvaret fordeles forholdsmessig mellom de ulike årsaksfaktorene.*»⁶⁸ Videre blir det sagt at «*dersom årsaksfaktorene kan tilbakeføres til forskjellige ansvarlige skadevoldere, oppstår det et solidaransvar jf. Skadeserstatningsloven § 5-3.*»⁶⁹

En skulle etter dette motsetningsvis kunne anta at der flere er årsak til samme skade, men at det er mulig å skille skadene og årsakene fra hverandre, blir hver skadevolder ansvarlig for den del som han har forårsaket. Dette gjelder imidlertid ikke ubetinget; for de tilfellene skadeårsakene har virket hver for seg, men til noenlunde samme tid, er det en alminnelig oppfatning at dette vil oppfylle kriteriene for samvirkende årsaker. Dette medfører at det oppstår et felles erstatningsansvar for skadevolderne, selv om hver enkelt skadevoldende handling også alene ville ha etablert et erstatningsansvar.⁷⁰

Dette vil da si at også tidsfaktoren er et moment som må tas i betraktning når en skal avgjøre hvorvidt det foreligger samvirkende årsaker. For at to årsaker skal kunne bli regnet som samvirkende årsaker, som da vil etablere én erstatningsbetinget omstendighet, er det en

---

⁶⁵ s.77, siste avsnitt.

⁶⁶ s.80, fjerde avsnitt.

⁶⁷ Lødrup, Erstatningsrett 2011, s.339 pkt. 6.

⁶⁸ Rt.2000 s.1614, s.1625 første avsnitt, jf. Rt.1992 s.64, Rt.1999 s.1473 og Rt.2000 s.915.

⁶⁹ Rt.2000 s.1614, s.1625 første avsnitt.

⁷⁰ Nygaard, Skade og ansvar, s.333 pkt. 5 b), første avsnitt, jf. Rt.1931 s. 1096.

forutsetning at de har skjedd til noenlunde samme tid. De må ha «*verka samtidig*»⁷¹, og slik at alle potensielle skadeårsaker har fått realisert seg.⁷²

Dersom en tenker seg gifteksemplet ovenfor, men at det hadde gått noe tid mellom hver giftdose slik at A ikke avgikk med døden, ville ikke dette ha vært samvirkende årsaker til A's ubehag. Her ville B og C hver for seg være ansvarlig for det ubehag som de har påført A, da det i dette tilfellet hadde vært mulig å skille mellom årsakene, skadene (ubehaget) og at giften hadde virket hver for seg, med et visst tidsmellomrom.

3.2.2 Konkurrerende skadeårsaker

Med konkurrerende skadeårsaker menes årsaker som også alene ville ha forårsaket en skade. Det problematiske med konkurrerende skadeårsaker kan være å avgjøre hvor langt den enkeltes skadevolders ansvar rekker, og derfor må det foretas visse distinksjoner når en skal avgjøre når det vil oppstå et felles ansvar for erstatning, og når hver skadevolder skal være ansvarlig kun for ens eget skadebidrag.

Dette kan også illustreres med et gifteksempel. Om en dødelig dose gift er 6 gram, og B gir A 6 gram, er han i utgangspunkt ansvarlig for A's død. Men dersom C rekker å gi A 3 gram før han dør, vil hans bidrag i utgangspunkt være en overtallig årsak, men likevel slik at han har bidratt til død. Giftens skadeevne har fått muligheten til å realisere seg ved at døden kan inntreffe tidligere, eller A kan oppleve sterkere ubehag ved den ytterligere dosen med gift. Dette vil medføre at både B og C er ansvarlige for A's død, og således vil erstatningsansvaret være et felles ansvar mellom B og C. Jeg anser det som nærliggende å klassifisere denne skadegruppen som konkurrerende skadeårsaker med felles erstatningsansvar.

Dersom A i eksemplet over allerede var terminal, og døde før C rakk å helle giften i munnen på A, kan en si at B alene var årsak til A's død. Et annet eksempel kan være at B skyter A slik at A dør momentant, og C deretter avfyrer et skudd mot A. Her vil A allerede være død, og følgelig vil B's skudd være årsaken til A's død.⁷³ B er ansvarlig for døden alene.⁷⁴

Sistnevnte eksempel er det som Nygaard omtaler som en irreversibel, eller «ferdig», skade. En irreversibel skade er en handling som ikke kan stanses eller tas tilbake, og som er

---

⁷¹ Nygaard, Skade og ansvar, s.334 annet avsnitt, siste punktum.

⁷² Nygaard, Skade og ansvar, s.331 pkt. b).

⁷³ Hvorvidt C også kan idømmes straff, vil jeg ikke drøfte nærmere.

⁷⁴ Nygaard, Skade og ansvar, s.334 pkt. c).

fullbyrdet i det øyeblikket en utfører den. Motsatt vil en reversibel kunne stanses, slik som et forurensende utslipp.⁷⁵

Et grunnleggende prinsipp i erstatningsretten er at et felles erstatningsansvar kun gjelder så langt den enkeltes ansvar rekker. Dette kommer også til uttrykk i forarbeidene til skl.§ 5-3.⁷⁶ Ser en prinsippet sammen med betingelseslæren, er det klart at selv om alle årsaker er en forutsetning for skaden, og/eller dens omfang, skal en ikke måtte være ansvarlig for annens skadepåføring der en kan separere årsakene og skadens omfang fra hverandre. Men dersom ens egen skadepåføring alene volder skade, og en annen gjør det tilsvarende til samme tid, taler dette for at man blir like ansvarlig.

Rt.1931 s.1096 (Vestfosdommen). Flere grunneiere langs loeselven hadde gått til sak mot Vestfos cellulose- og papirfabrikk, og krevde erstatning for at vannet i loeselven ikke kunne tjene som drikkevann på grunn av forurensing. Fabrikken gjorde gjeldende at det ikke bare var den som sto for forurensingen av Vestfoselven.

I overrettens dom blir det slått fast at selv om også andre muligens også bidro til at elven ble forurenset, og ingen av forurensningsfaktorene kunne elimineres som selvstendige skadeårsaker, kunne ikke dette fritta fabrikken for ansvar.⁷⁷ Cellulosefabrikken ble kjent erstatningsansvarlig ovenfor grunneierne i overretten⁷⁸, og Høyesterett sluttet seg til overrettens dom.⁷⁹

3.2.3 Selvstendig virkende årsaker

Dersom en trekker tanken om en «ferdig» skade litt lenger, og forutsetter i skyte- eksempelet over at A ikke døde, vil A og B være ansvarlig for den skade som hver av dem påførte, selv om de virket til samme tid. Her vil B's ytterligere skudd bli karakterisert som en merskade⁸⁰, forutsatt at en kan skille mellom hvilket skudd som forårsaket hvilken skade. I rettspraksis er tanken om merskader formulert slik: *«Etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper fastsettes erstatningen ved flere ansvarlige skadeårsaker som virker etter hverandre, ut fra en differansebetraktning.»*⁸¹

Dersom en fastslår at noe er en merskade, vil dette være et resultat av en selvstendig virkende årsak; skaden kan separeres fra de øvrige skadene, og det er en selvstendig virkende årsak

⁷⁵ Nygaard, Skade og ansvar, s.334 annet avsnitt.

⁷⁶ Ot.prp.nr.60 (1980-1981) Erstatningslovgivningen for så vidt gjelder lemping av erstatningsansvar, forsikringsgivers regressrett m m (Ot.prp. nr.60 (1980-1981)), s.46 første avsnitt.

⁷⁷ Rt.1931 s.1096, s.1103 annet avsnitt.

⁷⁸ s.1104 første avsnitt.

⁷⁹ s.1098.

⁸⁰ Nygaard, Skade og ansvar, s.335 pkt. e), og Lødrup, Erstatningsrett 2011, s.440 tredje avsnitt.

⁸¹ Rt.1997 s.771, s.775 niende avsnitt.

som ikke bærer et ytterligere erstatningsansvar enn hva skadepåføringen tilsier. Dette er i og for seg innlysende. Det ville være urimelig å pålegge et felles erstatningsansvar for den skadevolder som har brukket armen til skadelidte, hvor skadelidte etterpå blir påkjørt av skadevolder 2 og blir lam.

3.2.4 Sammenfatning

For samvirkende årsaker, konkurrerende skadeårsaker og selvstendig virkende årsaker blir det hensiktsmessig å kategorisere dem etter hver sin definisjon. Dette kan gjøre det enklere å avgjøre hvilke typetilfeller som etablerer én erstatningsbetinget omstendighet, og hvilke typetilfeller som etablerer flere erstatningsbetingede omstendigheter.

Denne inndelingen er imidlertid preget av nyanseforskjeller, der svaret for hvilken «definisjon» en kan plassere de ulike tilfellene under, ikke alltid er gitt. Da det i erstatningsretten vil oppstå typetilfeller som er svært forskjellige, vil en også måtte legge til grunn en helhetsvurdering i den enkelte sak. Grensene mellom de ulike definisjoner er derfor ikke absolutt. Denne begrepsavklaring er en sammenfatning av de løsninger som er vokst frem gjennom rettspraksis og juridisk teori, men likevel ikke slik at unntak ikke kan forekomme.

Den første gruppen vil være **samvirkende årsaker** som alle er nødvendige for at skade skal inntre. Som jeg påpekte tidligere, vil det også kunne være samvirkende årsaker der en *kan* skille årsakene og skadene fra hverandre, men at nærheten i tid mellom hvert skadebidrag gjøre det lite hensiktsmessig å fordele ansvaret forholdsmessig. I slike tilfeller vil man stå overfor ett erstatningskrav.

Den andre gruppen vil være **konkurrerende skadeårsaker**, der hver skadeårsak alene ville vært tilstrekkelig til at det ble konstatert skade. Dersom en av skadeårsakene i utgangspunkt er en overtallig årsak, men har fått realisert seg, vil dette også være konkurrerende skadeårsaker. Dette vil gi grunnlag for ett erstatningskrav.

Til sist har en de **selvstendig virkende årsaker** der en *kan* individualisere årsakene og skadene, slik at etterfølgende skadepåføring ikke vil påvirke resultatet fordi det allerede forelå en ferdig skade, eller at det oppstår *merskader*. Her er hver skadevolder ansvarlig for den del av skaden som hver enkelt har bidratt med, eller ansvaret kan falle bort dersom ens egen handling ikke rakk å ha en skadevoldende innvirkning på skadelidte. I slike tilfeller vil man

stå overfor flere erstatningsbetingede omstendigheter der hver enkelt skadevolder er ansvarlig for den skade og det tap som han har forårsaket, så fremt det kan knyttes ansvar til den skadevoldende handling.

3.2.5 Vurdering av gruppevoldtektssaken; ett oppreisningskrav for samme skade

Dersom en voldsutøvelse har ført til personskade, gir skl.§ 3-5 første ledd bokstav a hjemmel for å tilkjenne oppreisning. For de handlingene som omfattes av skl.§ 3-5 første ledd bokstav b, er det ikke noe vilkår for oppreisning at det er påført en skade. Handlingene vil i seg selv danne grunnlag for oppreisning. I gruppevoldtektssaken⁸² har Høyesteretts flertall ved fastleggelse av hva de ulike gjerningsmennene hefter for, tatt utgangspunkt i skadebegrepet. I dommen ble det slått fast at selv om den fornærmede var påført flere krenkelser, forelå det ikke mer enn én stor skade som fornærmede kunne kreve oppreisning for.⁸³ Etter min mening oppfatning er dette ikke riktig, se pkt. 3.3 nedenfor.

Dersom man skal fastlegge rekkevidden av den enkeltes ansvar ut fra et skadesynspunkt, blir det spørsmål om hvor langt den enkeltes handling er årsak til den inntrådte skade.

I gruppevoldtektssaken var en 16 år gammel jente utsatt for gruppevoldtekt til samleie av fire gjerningspersoner, i tillegg til en person som var til stede og hadde hjulpet de andre, men ikke selv utførte samleie med fornærmede. Overgrepene forløp seg over et tidsrom på tolv timer i en leilighet i Oslo.

De fire gjerningsmennene som hadde utført samleie med jenta, ble i lagmannsretten dømt for overtredelse av strl.§ 192 første ledd bokstavene a og b jfr. annet ledd bokstav a jfr. tredje ledd bokstavene a og b. Dette er grov voldtekt, da voldtekten er utført av flere i fellesskap og/eller på en særlig smertefull og/eller krenkende måte. Den gjerningsmann som ikke hadde hatt samleie, ble dømt for overtredelse av strl.§ 192 første ledd bokstav a jfr. annet ledd bokstav a jfr. tredje ledd bokstavene a og b.⁸⁴

---

⁸² Rt.2008 s.65.

⁸³ Rt.2008 s.65, avsnitt 55.

⁸⁴ LB.2006 s.216 (Borgarting), under pkt. domsslutning.

Grunnlaget for at det ble fastslått et innbyrdes solidaransvar mellom gjerningsmennene, var at det ville være vanskelig å fastsette et individuelt erstatningsansvar for de ulike gjerningsmennene.⁸⁵

Lagmannsrettens domsslutning punkt 6, der gjerningsmennene in solidum ble dømt til å betale kroner 200'000 i oppreisning til fornærmede,⁸⁶ ble stadfestet av Høyesterett (dissens 4-1).⁸⁷ Den standardiserte erstatningssum var på domstidspunktet kroner 100'000⁸⁸, og den tilkjente erstatningssummen kan i så måte anses som en «fordobling» av den sum som fornærmede hadde hatt krav på dersom det var en enkelt gjerningsmann. Angående en normert erstatningssum for gruppevoldtekter uttalte førstvoterende at det ikke vil være hensiktsmessig med en slik normering, da gruppevoldtekter kan variere stort i omfang og antall gjerningsmenn.⁸⁹

I denne dommen ble det ikke gitt noen nærmere redegjørelse for hva som er utslagsgivende når en fastslår at flere krenkelser til sammen utgjør én skade. Som nevnt ble det lagt vekt på at det ville være vanskelig å fastslå hvor langt den enkeltes erstatningsansvar strakk seg.

Hvorvidt det dreier seg om samvirkende årsaker eller konkurrerende skadeårsaker, som ga grunnlag for det felles erstatningsansvar, sies det ingenting om. Jeg vil ut fra min redegjørelse av de ulike fordelingsmodeller, forsøke å plassere hvilken av definisjonene gruppevoldtektssakens samlede skade faller inn under.

Da det i dette tilfellet ble fastsatt én skade som den fornærmede kunne kreve oppreisningserstatning for, er det naturlig først å drøfte om det var samvirkende årsaker eller konkurrerende skadeårsaker, som ga grunnlag for det felles erstatningsansvaret.

Ingen av de fire voldtektene kan karakteriseres som en nødvendig betingelse for at skaden inntraff, noe som er kjennetegnet for samvirkende årsaker. Dersom det i dette tilfellet hadde vært en enkeltstående gjerningsmann, ville skaden likevel ha inntruffet, og således kan en ikke si at noen av enkeltvoldtektene «tippet lasset» slik at det oppsto skade.

---

⁸⁵ Førstvoterende i saken omtaler gjerningsmennene som skadevolderne, se avsnitt 55. Når det foreligger et straffbart forhold som gir grunnlag for oppreisningserstatning er ikke dette skadevoldere, men gjerningsmenn. Jeg vil i min videre drøftelse bruke ordet gjerningsmennene om de som påførte den fornærmede krenkelsene.

⁸⁶ Avsnitt 11.

⁸⁷ Avsnitt 63, samt stemmegivningen avsnitt 97 flg.

⁸⁸ Avsnitt 42, jf. Rt.2003 s.1586.

⁸⁹ Avsnitt 56.

En kan heller ikke si at gjerningsmennene foretok en fellehandling som utløste skaden; den ene gjerningsmannen var ikke en forutsetning for at de øvrige gjerningsmennene skulle kunne utføre sine voldtekter, og det forelå ikke et typisk avhengighetsforhold mellom skadevolderne. Dette skiller seg klart fra eksempelet i pkt. 3.2.1, der fellehandlingen besto av at den ene holdt vakt, slik at den andre kunne skade noen.

Dette kan ha en viss overføringsverdi til førstvoterendes argument om at alle hadde medvirket til hverandres overgrep. Som jeg nevnte under pkt. 3.2, var dette ett av argumentene til førstvoterende for at det ville være vanskelig å fastsette et individuelt erstatningsansvar for hver gjerningsmann.

Likevel blir dette noe kunstig. Visstnok bidro alle til å skape avmaktsfølelse hos fornærmede, og oppmuntret hverandre psykisk. Men i tillegg til voldtektene, var medvirkningshandlingene, eller «hjelpehandlingene», også biroller til samtlige gjerningsmenn. Å karakterisere dette som en fellehandling vil da ikke være treffende; den enes hjelpehandling var ikke *nødvendig* for den andres voldtekt, og den enkeltes voldtekt var ikke *avhengig* av de øvriges hjelpehandlinger.

Her finner jeg grunn til å påpeke at en gruppevoldtekt ikke representerer en «fellehandling» etter straffeloven; gruppevoldtekt (strl.⁹⁰ § 192 tredje ledd bokstav a) er en straffeskjerpene regel, og ikke en regel som kan begrunne at en straffbar handling skal anses begått i fellesskap. Å anvende en straffeskjerpene regel, som legitimasjon for å fastsette et solidarisk erstatningsansvar for gjerningspersonene, ville være i strid med det som bestemmelsen er ment å omfatte.⁹¹

En annen type samvirkende årsaker er de tilfellene der hver enkelt skadevoldende handling alene ville ha voldt skade, men at det er en slik nærhet i tid og likhet mellom skadeforvoldelsene, at det blir naturlig å ilegge felles erstatningsansvar.⁹² Slik som nevnt tidligere, blir det i teorien lagt til grunn at dersom to irreversible skader skal være ansvarlig for samme skade, må de ha virket samtidig. En kan tenke seg det faktum at to stykker avfyrrer dødelige skudd mot en person samtidig, begge mot brystregionen. I dette tilfellet har begge de irreversible skadeårsakene virket samtidig, og et felles erstatningsansvar må da legges til grunn.

---

⁹⁰ Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr.10 (straffeloven) (strl).

⁹¹ Ot.prp. nr.28 (1999-2000) Straffeloven mv. (seksuallovbrudd) (endringslov) (ot.prp. nr.28 (1999-2000)), s.112 tredje og fjerde avsnitt.

⁹² Se tidligere drøftelse om at ansvaret ikke skal fordeles forholdsmessig, s.18.

Spørsmålet blir da om en gruppevoldtekt kan karakteriseres som noe som virker samtidig.

Overgrepene skjedde over et tidsrom på 12 timer, og hver enkelt gjerningsmann hadde samleie med henne etter tur, noen av dem flere ganger. For å kunne se på det som én skade, må man da foreta en tidsmessig avgrensning av hendelsesforløpet som ledet til én skade, som strekker seg så langt at samtlige gjerningsmenn var ferdige med sine voldtekter.

Dette kan neppe forsvares. Et tidsrom på tolv timer som til sammen utgjør én skade, ville være det samme som å si at voldtekt 1 har skapt en «tids- ubegrenset handlingsramme», som X antall gjerningsmann kan bevege seg fritt innenfor. Skaden er i realiteten «ferdig» etter voldtekt 1, den er irreversibel, og den skade som gjerningsmann 1 voldte, vil ikke kunne *fortsettes* av gjerningsmann 2; en irreversibel ferdig skade, kan ikke fortsettes, se pkt. 3.2.2.

Dersom en fastslår at en *kan* fortsette en annens irreversible skade, vil dette dra inn en konkurranslignende tanke for samtlige gjerningsmenn; stedets, tidens og forsettets enhet resulterer i at det er påført én skade. Med en slik tilnærming vil en da kunne fortsette en annens skadepåføring, uten å volde skade selv. Denne tankegangen er utelukket i et strafferettslig perspektiv; en kan ikke fortsette en annens forbrytelse.

Forutenom den tidsmessige handlingsrammen, vil en med en konkurranslignende tilnærming, også skape en handlingsramme som omfatter stedet og forsettene. Men da det for oppreisning kreves en kvalifisert form for skyld, herunder grov uaktsomhet eller forsett, ville skyldkravet blitt tilsidesatt dersom en forsettlig eller grovt uaktsomt kan fortsette en annens skadepåføring.

Gruppevoldtekten kan derfor ikke anses som samvirkende årsaker som har ledet til én og samme skade.

Konkurrerende skadeårsaker vil også danne grunnlag for ett erstatningskrav, og i det følgende vil jeg ta stilling til om den samlede skaden kan karakteriseres som et resultat av konkurrerende skadeårsaker.

Førstvoterendes argument om at alle hadde bidratt på hver sin måte til skaden, kan knyttes opp mot konkurrerende skadeårsaker. Som nevnt under pkt. 3.2 var dette også en av grunnene til at førstvoterende mente at det ville være vanskelig å fastsette et individuelt erstatningsansvar. Det vil derfor måtte tas stilling til om gjerningsmennenes handlinger har

konkurrert om å være årsak til skaden, og på den måten vanskeliggjort å skille de ulike skadene.

Alle gjerningsmennes «skadepotensiale» har realisert seg i form av at de har utført selvstendige voldtekter mot fornærmede. Det blir imidlertid kunstig å tenke seg at fire voldtekter konkurrerer om å være skadeårsak; hver enkelt voldtekt er en skade i seg selv, og disse vil følgelig ikke konkurrere om å være årsak til skaden/skadene. Dersom alles skadebidrag har realisert seg suksessivt, og en kan fastslå hvem som har utført hva, vil det ikke lenger være konkurrerende skadeårsaker.

I alle fall vil det ikke være vanskelig å skille skadepåføringene fra hverandre, slik det kan være ved reelle konkurrerende skadeårsaker. Vanskeligheten med et individuelt erstatningsansvar i denne saken strakk seg ikke lenger enn å slå fast at hver gjerningsmann hadde bidratt med hver sin skade ved å voldta.

Således kan heller ikke den samlede skaden karakteriseres som konkurrerende skadeårsaker.

Enkeltstående handlinger som virker suksessivt etter hverandre, som har hver sin årsak (den enkeltes forsett om å voldta), som ikke er reversible og som i seg selv ville voldt en skade, er mest nærliggende å betrakte som selvstendig virkende årsaker. En slik klassifisering vil imidlertid medføre at det oppstår *flere* erstatningskrav.

Selvstendig virkende årsaker, som resulterer i *merskader*, vil omfatte de tilfellene der det er mulig å skille mellom hver årsak og skade. Skadevolder 1 har forårsaket en «ferdig» skade, og deretter gjør skadevolder 2 skaden verre. Dette kan knyttes opp mot førstvoterendes argument om at skaden hadde blitt større fordi alle hadde forgrepet seg på fornærmede, og slik jeg nevnte under pkt. 3.2, var dette det siste argumentet for at det ville være vanskelig å fastslå et individuelt erstatningsansvar for gjerningsmennene.

Det vil derfor måtte tas stilling til om gjerningsmann 2, 3 og 4 forverret den skaden som allerede forelå etter voldtekt 1.

Det blir imidlertid vanskelig, da det allerede etter voldtekt 1 forelå en «ferdig» skade. Å fastslå at gjerningsmann 2 forverrer skaden, vil medføre at de etterfølgende gjerningsmennes handlinger ikke blir likestilt med voldtekt nummer 1. En voldtekt er etter straffeloven en fullbyrdet forbrytelse, og ved et *merskade*-perspektiv på etterfølgende

voldtekter, oppstår det en skjevfordeling mellom de straffbare handlinger som er begått og de skadene som er voldt.

Etter dette finner jeg det heller ikke passende å karakterisere den samlede oppreisningserstatning som et utslag av selvstendig virkende årsaker, som vil medføre en differensiering mellom skadevolderne. Alle har hver for seg påført fornærmede en voldtekt, som er en 100 % ferdig skade, og i så måte taler vi ikke om «merskader», men «flerskader». Selv om skadepunktet er det samme, vil en differensiering for etterfølgende gjerningsmenn undergrave det faktum at samtlige har påført en selvstendig skade ved å voldta. Det mest nærliggende blir derfor å slå fast at hver gjerningsmann har påført en 100 % ferdig skade.

Et innbyrdes felles ansvar for en total skade, eller en differansebetraktning som fastslår merskader, kan derfor ikke anvendes for slike typetilfeller.

3.3 Samme krenking eller mislig adferd

Jeg vil i det følgende ta sikte på å klarlegge hvordan en skal avgjøre når det foreligger en eller flere erstatningsbetingede omstendigheter, i tilfeller hvor grunnlaget for oppreisningskravet er at fornærmede har blitt utsatt for krenkelser eller mislig adferd som nevnt i skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3.3. Spørsmålet reiser seg både i de tilfeller der bare én gjerningsperson, og de tilfellene der det er flere gjerningspersoner.

I Ot.prp.nr. 28 blir de bestemmelsene som gir rett til oppreisning etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3, sammenfattet under betegnelsen «visse personlige krenkelser».⁹³ At en person blir påført en krenkelse, skiller seg fra det å bli utsatt for en personskade, selv om også krenkelsen kan medføre en skade. Skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3 har en uttømmende liste om hvilke krenkelser som gir rett til oppreisningserstatning, og disse er uavhengig av om den krenkede blir påført en personskade.

De krenkelsene som gir rett til oppreisning uavhengig av skade, er: Innbrudd (strl.§ 147) , falsk anklage (strl.§§ 168 og 169), voldtekt eller annen form for seksuell utnyttelse, herunder også incest (strl.§§ 192-199), seksuell handling under særdeles skjerpene omstendigheter (strl.§ 200), kidnapping som er seksuelt motivert, familievold, tvangsekteskap eller ekteskap med barn under 16 år (strl.§§ 217-220), tvang, trusler, slaveri eller frihetsberøvelse (strl. kap.

---

⁹³ Ot.prp. nr.28 (1999-2000), s.121 pkt. 16.2.2.

21), legemsfornærmelse (strl.§ 228), utpressing eller ran (strl.kap. 25) eller skremmende, plagsom eller hensynsløs atferd (strl.§ 390a).

Felles for de nevnte lovbrudd er at disse kan karakteriseres som integritetskrenkelser som utgjør et overgrep mot den personlige, private og autonome rettssfære.

Som jeg har redegjort for tidligere, er det for disse krenkelsene selve *handlingen* som etablerer et krav om oppreisningserstatning. Den krenkede skal ha kompensert den handling som vedkommende er blitt utsatt for fra gjerningsmannen. Hvis den krenkede er påført fysisk eller psykisk skade, vil dette kunne tillegges vekt ved erstatningsutmålingen.

Når det gjelder oppreisning for krenkelser, blir det spørsmål om *når* og *hvordan* flere krenkelser utgjør samme krenkelse, og da også samme erstatningsbetingede omstendighet.

Selv om erstatningsrett og strafferett har klare forskjeller, vil det i denne sammenheng kunne være fruktbart å se hen til den strafferettslige tilnærmingen om hva som vil karakteriseres som et fortsatt forhold eller en fortsatt forbrytelse. Til støtte for en slik tilnærming kan anføres at grunnlaget for oppreisningserstatning etter skl.§ 3-5 bokstav b jf.§ 3-3 er at det er begått en straffbar handling av nærmere angitt karakter. I motsetning til når grunnlaget for oppreisning er at det er voldt en personskaade, kan det for krenkelser ikke opereres med merskader eller differensieringshensyn, se min slutning under pkt. 3.2.5. Da blir en nødt å legge til grunn en annen tilnæringsmåte.

Karakteristikken “fortsatt forhold”, som jeg nå skal drøfte, har mange likhetstrekk med de tilfeller der det er spørsmål om flere handlinger utgjør én krenkelse. Problematikken vil reise seg både i forhold til om det er en enkelt gjerningsperson, eller om det er flere gjerningspersoner. Hverken lovgiver, domstols praksis eller teori har drøftet hvordan ulike erstatningsbetingende omstendigheter for oppreisningserstatning skal avgrenses, og jeg har da valgt en innfallsvinkel der jeg drar ut det sentrale i hva som vil karakteriseres som en fortsatt forbrytelse i strafferetten.

3.3.1 En fortsatt krenkelse av samme gjerningsmann

Ved sammenstøt av forbrytelser av samme gjerningsmann vil det i forhold til straffespørsmålet reise seg et spørsmål om hvorvidt det foreligger en fortsatt forbrytelse som skal pådømmes som ett straffbart forhold, eller om det foreligger flere straffbare forhold der en idømmer en felles fengselsstraff, jf. strl.§ 62.

For det første er det en rekke bestemmelser i straffeloven som regulerer varige og sammensatte virksomheter, såkalte kollektivforbrytelser. Dette er eksempelvis tilfellet ved mishandling i nære relasjoner etter strl.§ 219, eller underslag fra arbeidsplassen der forholdet kan strekke seg over flere år.

Selv om gjerningsmannen oppfyller straffbarhetsvilkåret flere ganger og over en lengre tidsperiode, vil dette typisk være handlinger som blir ansett som en sammenhengende forbrytelse. Under kollektivforbrytelse vil en også kunne plassere de krenkelsene som blir foretatt i umiddelbar sammenheng, slik at disse også utgjør én samlet forbrytelse.⁹⁴

For det annet har en de tilfeller der handlingene ikke kan karakteriseres som en sammenhengende forbrytersk virksomhet, men likevel blir ansett som et fortsatt forhold.⁹⁵

I forarbeidene til strl.§ 62 går det frem at det ikke er oppstilt noen generelle regler for når det foreligger konkurrens. Hva som skal legges til grunn for å avgjøre hvorvidt noe er et fortsatt straffbart forhold, er derfor overlatt til domstols praksis og teori.⁹⁶

I Rt. 1998 s. 1416 uttaler førstvoterende hva som vil være avgjørende når en skal foreta en vurdering av hva som anses som en fortsatt forbrytelse. En skal etter dette foreta en helhetsvurdering, der de sentrale momentene vil være hvorvidt det er «*sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og om det foreligger felles forsett*». I tillegg skal det tas med i vurderingen om det er handlinger som er forøvet mot samme eller forskjellige fornærmede.⁹⁷

I Rt. 2004 s. 844 ble en mann dømt for langvarig mishandling av sin kone, samt et tilfelle av fornærmelse mot deres felles datter. I denne saken ble de fleste legemsfornærmelsene mot kona bedømt under ett, slik at det her forelå ett fortsatt forhold for de legemsfornærmelser som skadelidte hadde vært utsatt for.⁹⁸ Én legemsfornærmelse og trussel under særdeles skjerpene omstendigheter, hvor tiltalte hadde brukt kniv, var imidlertid skilt ut og pådømt som et eget forhold. Den fornærmede ble i lagmannsretten tilkjent et oppreisningsbeløp på kr. 70.000 etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b.⁹⁹

---

⁹⁴ Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, 4. opplag 2010, Universitetsforlaget AS 2004 (Johs. Andenæs, alminnelig strafferett), s.366, første til tredje avsnitt.

⁹⁵ Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, s.366, fjerde avsnitt.

⁹⁶ NOU 1992: 23. Ny straffelov - alminnelige bestemmelser (NOU-1992-23), s.216 pkt.4.1 fjerde avsnitt.

⁹⁷ Rt.1998 s.1416, s.1418 femte avsnitt.

⁹⁸ Avsnitt 9.

⁹⁹ LB.2003 s.739 (Borgarting), Under pkt. oppreisning.

I denne saken var det anket over straffutmålingen, og oppreisningsbeløpet ble ikke brakt opp for Høyesterett. Det må likevel være riktig å kunne trekke slutninger fra dommen angående sammenhengende forbrytelser, da den illustrerer godt de forbrytelsene som blir ansett som ett straffbart forhold, og hva som skilles ut. Høyesterett bemerket heller intet om lagmannsrettens vurdering, noe som også indikerer at det her ikke var noe prinsipielt å ta standpunkt til i forhold til det fortsatte straffbare forholdet, samt oppreisningsspørsmålet.

Grunnlaget for at en i disse tilfellene tilkjenner et samlet oppreisningsbeløp, er at det ikke foreligger normert erstatning for denne type saker, og at det kan være behov for «spillerom» for å foreta en individuell vurdering av den enkelte sak. Når gjerningspersonen er den samme, er det liten grunn til, og svært vanskelig, å skulle separere ut de enkelthendelser som gir rett til oppreisningserstatning. I mange tilfeller strekker forholdet seg over flere år. Der gjerningsperson og den fornærmede er den samme, vil dette være et vedvarende og systematisk straffbart forhold, som det også vil gis et samlet oppreisningsbeløp for.¹⁰⁰

3.3.2 Fortsatt krenkelse av flere gjerningsmenn?

Dersom det er flere gjerningsmenn, vil en konkurrans i forhold til straffespørsmålet være utelukket. Et grunnleggende prinsipp i strafferetten er at hver forbryter selv er ansvarlig for den straffbare handling han har utført, og en felles straff for flere gjerningsmenn vil aldri være et alternativ. Samtlige gjerningsmenn vil få en individuell straff for den begåtte ugjerning.

I forhold til oppreisningskravet vil det derimot måtte tas standpunkt til hvorvidt alle handlingene skal sees under ett, eller om en skal forholde seg til det faktum at en her står ovenfor x antall gjerningsmenn og tilsvarende antall krenkelser.

En skal etter ordlyden i skl.§ 3-5 første ledd motta erstatning for «*den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade...*» (mine uthevinger). Ordlyden skiller således mellom krenking og skade, og de vil ikke være kumulative eller avhengig av hverandre.

I forarbeidene til skadeserstatningsloven står det ingenting om hva som skal legges til grunn når en skal foreta en vurdering av hvilke krenkelser som samlet sett vil utgjøre én krenkelse. I domstols praksis har man imidlertid åpnet for at gruppevoldsutøvelser kan bli ansett som ett erstatningsbetinget forhold¹⁰¹, uten å begrunne hva som legges til grunn for et slikt synspunkt.

---

¹⁰⁰ Rt.2004 s. 844, avsnitt 13.

¹⁰¹ Se blant annet Rt.2008 s.65.

I en innstilling fra justiskomiteen slutter flertallet seg til dette utgangspunkt, der de sier at *«mens straffen utmåles med utgangspunkt i hver enkelt gjerningspersons skyld, utmåles oppreisning med utgangspunkt i offerets lidelser. Om en skulle innføre 'individuelt erstatningsansvar ved utmåling av oppreisningserstatning', vil dette utgangspunktet bli snudd på hodet. Flertallet er videre av den oppfatning at det må være domstolene som fastsetter oppreisningserstatningen i den enkelte sak.»*¹⁰²

Uttalelsen kom i forbindelse med utarbeidelse av den nye straffeloven, og er i så måte å anse som et etterarbeid for den praksis en har valgt i forbindelse med oppreisningskrav der det er flere gjerningspersoner. Det interessante med uttalelsen er imidlertid at justiskomiteen her «sparker ballen» over til domstolene, og således kan ikke uttalelsen sees på som et lovgiverønske- men snarere en form for «anerkjennelse» av den praksis som er på vei å utvikle seg i domstolene.

Uttalelsen kan heller ikke tolkes som et ønske om at denne praksis skal vedvare i senere saker, men at forholdet i den enkelte sak kan variere så sterkt, at det vil ligge til domstolenes kompetanse å avgjøre hva som vil være en passende oppreisning.

Det er imidlertid verdt å merke seg at mindretallet i justiskomiteen *«merket seg med interesse den dissenterende høyesterettsdommers begrunnelse for det som med rette kan oppfattes som en kvantumsrabatt for gruppevoldtekt»*.¹⁰³ Mindretallet hadde i forbindelse med innstilling om lov om endring i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 lagt frem et forslag som lød slik: *«Stortinget ber Regjeringen om å fremlegge forslag som kan sikre større grad av individuelt erstatningsansvar ved utmåling av oppreisningserstatning, samt en vurdering av behovet for i lovs form å presisere den økte straffverdigheten ved grove, organiserte overgrep.»*¹⁰⁴ Dette forslaget ble nedstemt da innstillingen skulle behandles av stortinget.

Rettstilstanden er derfor å anse som uklar, der lovgiver har stått tilbake for å avklare spørsmålet om avgrensningen mellom én eller flere krenkelser. Domstolenes tilnærming til gruppevoldsutøvelser er å anse det som ett erstatningsbetinget forhold, men en har også

---

¹⁰² Innst.O. nr.73 (2008-2009). Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning) (Innst. O. nr.73 (2008-2009)), pkt. 7.2 Komiteens merknader, tredevte avsnitt.

¹⁰³ Innst. O. nr.73 (2008-2009), pkt. 7.2 Komiteens merknader, tjuesjette avsnitt.

¹⁰⁴ Innst. O. nr.73 (2008-2009), pkt.7.2 Komiteens merknader, tjuesjette avsnitt.

eksempler på at erstatningskrav bevisst anlegges som et individuelt krav mot hver av gjerningspersonene.¹⁰⁵

Hvorvidt en krenkelse kan fortsettes av etterfølgende gjerningsmenn, er ikke endelig avklart.

3.3.3 Vurdering av et samlet oppreisningsbeløp for flere krenkelser

For å redegjøre for rettstilstanden, har jeg tatt for meg et utvalg dommer. Dette har jeg gjort med den hensikt å belyse hva som tillegges vekt når en skal dra en grense mellom én eller flere erstatningsbetingede omstendigheter. Da lovgiver er taus, og har overlatt grensedragningen og utmålingen til domstolene i sin helhet, er det mest naturlig å ta utgangspunkt i domstolpraksis for å forsøke å klargjøre hvor denne grensen går.

I gruppevoldtekts- saken ble det, som nevnt tidligere, lagt vekt på at selv om den fornærmede var påført flere krenkelser, forelå det ikke mer enn én, stor, skade som fornærmede kunne kreve oppreisning for.¹⁰⁶

Denne begrunnelsen fremstår ikke som overbevisende. I gruppevoldtektssaken var det ikke tale om erstatning etter personskadealternativet i skl.§ 3-5 første ledd bokstav a, men etter krenkelsesalternativet i skl.§ 3-5 første ledd bokstav b. Det som skulle ha blitt avklart i denne saken, var hvordan en skal gå frem når en skal avgrense flere krenkelser mot hverandre.

Som nevnt under pkt. 3.2 la førstvoterende i Høyesterett vekt på at det ville være vanskelig å skille den enkeltes erstatningsansvar fra hverandre. Dette på grunn av at alle hver for seg hadde bidratt til den totale skade, at skaden hadde blitt så stor fordi alle hadde forgrepet seg på fornærmede og at alle hadde medvirket til hverandres overgrep.¹⁰⁷

Det er mulig at førstvoterende kan ha ment at selv om det var flere gjerningsmenn, utgjorde handlingene samlet sett én stor krenkelse. Dette er imidlertid uklart. Det kan virke som om førstvoterende ikke har hatt klart for seg skillet mellom bokstav a og b. Det fremstår som kunstig å fastslå at den fornærmede er påført flere krenkelser, for deretter å komme frem til at forholdet utgjør én skade. Skl.§ 3-5 første ledd bokstav a og b eksisterer ved siden av

---

¹⁰⁵ Se eksempelvis LE.2011 s.35643 (Eidsivating), Alvdal- saken. I lagmannsretten ble hver enkelt gjerningsperson dømt til å betale individuelle oppreisningssummer til hver fornærmet, og anken over dette ble avvist av Høyesteretts ankeutvalg, se HR.2011 s.2250-U.

¹⁰⁶ Rt.2008 s. 65, avsnitt 55.

¹⁰⁷ Avsnitt 55.

hverandre; enten er skadelidte påført én eller flere personskader, eller så har den fornærmede blitt påført én eller flere krenkelser.¹⁰⁸

Særlig kommer problemet på spissen da det for voldtekt er utformet normerte erstatningsbeløp, som gir et ubetinget krav på en fastsatt oppreisningssum fra gjerningsmannen. For forsettlig voldtekt er det pr. dags dato fastsatt et normert erstatningsbeløp på kroner 150'000.¹⁰⁹

I Rt. 2010 s. 669 var saken at to personer hadde hatt samleie med fornærmede som på tidspunktet for samleiene var 13 år og 5 måneder.¹¹⁰ A, B, C, D og E hadde i denne saken sett film sammen i B's seng i hans leilighet. Etter hvert gjorde A og B tilnærmelser mot C, men hun sa at de måtte vente til dagen etter. Etter dette fant de fram en flaske sprit, som hadde en alkoholprosent på 32. C drakk 2/3 av flasken.

D og E forlot deretter rommet, og A og B gjennomførte samleie med fornærmede, uten at hun motsatte seg dette. B førte penis inn i munnen på fornærmede samtidig som A hadde vaginalt samleie med henne, men sluttet da C bad ham om å stoppe. I etterkant av samleiene forsøkte også D å ha samleie med henne, men trakk seg ut da fornærmede bare lå der. Fornærmede ble deretter dårlig, og var ute av stand til å ta vare på seg selv.¹¹¹

A og B ble i lagmannsretten dømt for overtredelse av strl.§ 195 annet ledd bokstav a, samleie med personer under 14 år. I forhold til hvorledes dette utgjorde én eller flere krenkelser, uttalte Høyesterett at "*krenkelsen [er] begått av A og B i fellesskap*".¹¹² Her legges det da også til grunn at selv om hver av dem hadde hatt samleie med jenta, utgjorde dette én krenkelse, og således én erstatningsbetinget omstendighet.

I denne dommen var det anket over straffutmålingen, og oppreisningsansvaret ble ikke problematisert. Når Høyesterett likevel bemerker at det foreligger et felles erstatningsansvar på A og B, kan dette tyde på at Høyesterett ikke hadde ytterligere bemerkninger for den ansvarsform som lagmannsretten la til grunn for oppreisningserstatningen.

Sistnevnt sak er et klassisk eksempel på krenkelser som «flyter over i hverandre». Overgrepet hadde et kort tidsintervall, med gjerningsmenn som utførte hvert sitt samleie etter tur. Likevel

---

¹⁰⁸ Ot.prp. nr.20 (1991-1992), s.41 pkt. 6.2.1.

¹⁰⁹ Rt.2011 s.743, avsnitt 19.

¹¹⁰ Avsnitt 10.

¹¹¹ Avsnitt 11.

¹¹² Avsnitt 27.

gir heller ikke denne dommen noen veiledning for hva som legges til grunn for å se samlet på krenkelsene, og spørsmålet ble overfladisk behandlet av lagmannsretten. Lagmannsretten uttalte i forbindelse med oppreisningsspørsmålet at «*handlingen er begått på en særlig krenkende måte ved at de tiltalte skjenket fornærmede og hadde seksuell omgang med henne samtidig og i fellesskap.*»¹¹³

Selv om det ikke er fastsatt noe normert oppreisningsbeløp for samleie med mindreårige, finner jeg ikke holdepunkter for at «ikke- normerte» krenkelser skal skille seg fra de «normerte» krenkelsene. Hver enkelt gjerningsmann har påført fornærmede en krenkelse når han har samleie med den mindreårige, uavhengig av om det etter rettspraksis er fastsatt en norm for hva fornærmede skal ha i oppreisning. En har fortsatt et ubetinget krav om oppreisning, og en helhetsvurdering av de momenter som er nevnt under pkt. 2.4, vil da være med på å fastsette oppreisningssummen i disse tilfellene.

Dersom en foretar en kort oppsummering, kan det virke som om domstolene bygger på at alle deltakerne som oppfyller de objektive og subjektive vilkårene i skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3, som var til stede i samme tid og rom, til sammen utførte den handling som etablerte erstatningsansvar.

Dette har likhetstrekk med den strafferettslige tilnærmingen til hva som karakteriseres som et fortsatt straffbart forhold; her vil vurderingsmomentene være om det er felles forsett, og om det er nærhet i tid og rom mellom de enkelte forbrytelsene. For straffespørsmålet vil en imidlertid ikke kunne legge til grunn at det foreligger en fortsatt forbrytelse av *flere* gjerningspersoner. Dette vil være noe som eventuelt blir tatt stilling til for *hver enkelt* gjerningsperson.¹¹⁴

Et felles oppreisningserstatningsansvar ved krenkelser påført av flere, fremstår derfor som lite gjennomtenkt. Når det er flere gjerningspersoner, vil gjerningspersonenes forsett være forskjellig. Slik skl.§ 3-5 første ledd bokstav b er oppbygd, er det ansvarsbetingende knyttet til den straffbare handling, og strafferettslig er det ikke tvil om at det er like mange handlinger som det er gjerningspersoner. Skal en da gjøre en distinksjon opp mot erstatningsspørsmålet, slik at det ikke er påført like mange krenkelser som forsett?

---

¹¹³ Avsnitt Oppreisning, første avsnitt.

¹¹⁴ I straffesaken kan det f.eks. bli reist flere tiltaler mot hver enkelt gjerningsperson, slik at det blir idømt en felles fengselsstraff jf. strl.§ 62.

For at det i de nevnte tilfellene skulle ha foreligget flere krenkelser etter gjeldende rett, og på den måten flere erstatningsbetingede omstendigheter, måtte den skadelidte eller skadevolderne ha forlatt gjerningsstedet, for så å ha blitt voldtatt på ny av en eller flere gjerningsmenn. Eller så kan en tenke seg det tilfellet der det hadde gått noe tid mellom hvert overgrep, slik at voldtektene ikke hadde karakteristikk av en gruppevoldtekt, men flere separate voldtekter.

Det kan imidlertid spørres hvor denne grensen skal gå, og hvor lang tid det må være mellom hver handling for at en gruppevoldtekt skal kunne karakteriseres som enkeltvoldtekter. En kan tenke seg tilfellet der alle gjerningsmennene har hvert sitt bosted, og at fornærmede blir «overlevert» til B når A har utført sin voldtekt. Skulle en her lagt til grunn nærheten i tid mellom overgrepene og det felles forsett som forelås, slik at også dette tilfellet ville kunne karakteriseres som en fellehandling, med én totalskade som resultat?

Et annet problem er dersom gjerningsmennene har påført fornærmede *forskjellige* krenkelser, som hver for seg vil oppfylle vilkårene for oppreisningserstatning etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf.§ 3-3. Skal en også da legge til grunn at tidens og stedets nærhet tilsier at det til sammen foreligger én krenkelse? Her vil forsettet være forskjellig; den ene har som forsett å voldta, mens den andres forsett er å skade fornærmede. Dersom en i slike tilfeller legger til grunn at fornærmede er påført én krenkelse, står en tilbake med at tidens og steds nærhet avgjør om det foreligger én eller flere erstatningsbetingede omstendigheter.

Dette gir imidlertid lite mening, og vil også være med på å undergrave kompensasjonshensynet. Skadelidte skal få oppreisning for de krenkelser en har blitt påført. Dersom en ikke skiller krenkelsene fra hverandre når det foreligger flere, og muligens ulike, forsett, vil ikke den fornærmede få kompensert for alle krenkelsene en har vært utsatt for. I slike tilfeller må en derfor skille hver årsak, krenkelse og forsett fra hverandre; hvem er ansvarlig for hvilken krenkelse. Med et slikt standpunkt blir det lite igjen av argumentasjonen i gruppevoldtektssaken; skal krenkelsene anses som én *felles* krenkelse, med den begrunnelse at de påførte krenkelsene er like?

Dette er en illustrasjon på de problemer som kan reise seg når en fastslår at gruppevoldtekter er en fellehandling, som samlet sett resulterer i én skade. For at de vanskelige grensdragningene skal unngås, er det mest hensiktsmessig, og i tråd med skl.§ 3-5 første ledd bokstav b jf. § 3-3, at det for hver gjerningsmann blir fastslått et individuelt oppreisningsansvar for fornærmede.

En interessant dom for et individuelt oppreisningsansvar finner vi i Alvdal- saken.¹¹⁵ I denne saken var fire barn i alderen 7-13 år utsatt for systematiske overgrep fra to voksne personer, omtalt i dommen som N01 og N02. N02 var moren til to av barna. N03 og N04 var foreldre til de to andre barna. De forgrep seg ikke på egne barn, men ble dømt for medvirkning ved at de var velkjent med overgrepene, uten at de grep inn.

Til spørsmålet om oppreisningserstatningen uttrykte lagmannsretten at bistandsadvokatene bevisst har påstått individuelt erstatningsansvar for å unngå den såkalte «kvantumsrabatten», og sier seg enig i at en fordeling angående erstatningssummen lett kan oppfattes som en rabatt. Videre retter lagmannsretten krass kritikk mot den lagmannsrett som behandlet gruppevoldtektssaken i annen instans; *«et eksempel på en slik fremgangsmåte [et samlet beløp for en samlet krenkelse, som fordeles på overgriperne] er lagmannsrettsdommen i saken referert i Rt-2008-65. Lagmannsretten er ikke enig i denne fremgangsmåte, jf. dommer Skoghøys votum der han karakteriserer fremgangsmåten som ‘fullstendig uakseptabel og direkte støtende».*¹¹⁶

Videre fremhever lagmannsretten at *«feilen i den nevnte lagmannsrettsdom er imidlertid ikke knyttet til spørsmålet om heftelsesformen skadevolderne i mellom, men til spørsmålet om det foreligger en eller flere krenkelser. Dersom det konstateres at overgripernes forhold blir bedømt som selvstendige krenkelser, skal det for hver enkelt skadevolder fastsettes et beløp for de krenkelser vedkommende skal svare for, og deretter oppstår spørsmålet om heftelsesform.»*¹¹⁷

I denne saken ble hver enkelt gjerningsperson dømt til å betale en individuell oppreisningserstatning til hver av de fornærmede. Det ble tatt utgangspunkt i det normerte beløp for voldtekt, og oppreisningsbeløpene i dette tilfellet måtte *«differensieres ut fra hvilke krenkelser den enkelte overgriper [var] ansvarlig for.»* Lagmannsretten foretok altså en konkret vurdering for hver gjerningsperson i forhold til hver fornærmet, og om det normerte beløp burde justeres opp eller ned. De la vekt på at de fornærmede var under 14 år da overgrepene skjedde, hvor alvorlig hvert overgrep hadde vært mot de enkelte fornærmede og at overgrepene var begått av nære slektninger og de nærmeste omsorgspersoner.

---

¹¹⁵ LE.2011 s.35643 (Eidsivating)

¹¹⁶ Pkt. 5 Oppreisningserstatning til de fornærmede.

¹¹⁷ Pkt. 5 Oppreisningserstatning til de fornærmede.

Denne fremgangsmåten er i tråd med det utgangspunkt som annenvoterende skisserte i sin dissens i gruppevoldtektssaken.¹¹⁸

Det ble anket over erstatningsutmålingen, men saken ble nektet fremmet for Høyesterett.¹¹⁹ Dette kan tyde på at ankeutvalget ikke anså de erstatningsrettslige kravene for noe som var av prinsipiell karakter, eller måtte tas stilling til ved en ny sak, og således øker den rettskildemessige vekten til denne avgjørelsen, se pkt. 1.4.

Slik jeg ser det, er Alvdal- saken en god illustrasjon på hvordan oppreisningsansvaret bør fastsettes når den fornærmede har blitt påført flere krenkelser. Da det for flere krenkelser ikke er mulig å omgjøre dette til én skade, se min vurdering under pkt. 3.2.5, må det legges til grunn at hver gjerningsperson selv er ansvarlig for den krenkelse han har påført den fornærmede.

Det kan tenkes at det i fremtiden vil oppstå flere, og langt grovere, tilfeller enn det som var faktum i gruppevoldtektssaken. Med den økte voldsbruken i samfunnet, se pkt. 1.4, der gruppesammenslutninger synes å være en voksende trend, vil en ha behov for klare ansvarsregler. Dette vil også være med på å sende ut signaler om at det ikke «lønner seg» økonomisk å være flere som er sammen om å påføre krenkelser.

Kompensasjonshensynet er imidlertid det mest fremtredende formålet med oppreisningserstatning. Det kan spørres om kompensasjonen blir mer «fullgod» ved at hver enkelt gjerningsmann blir individuelt ansvarlig for et gitt beløp. Oppreisningserstatning skal kompensere for et ikke- økonomisk tap. Da «den voldte tort og smerte ... og krenking eller skade» etter skl.§ 3-5 første ledd er noe som ikke kan måles i en kroneverdi, vil det kunne være vanskelig å fastslå hva som vil være en tilstrekkelig gjenoppretting.

---

¹¹⁸ Rt.2008 s.65, avsnitt 82 til 89.

¹¹⁹ HR.2011-2250-U (Høyesteretts ankeutvalg, ubegrunnede).

4. Det solidariske erstatningsansvaret etter skl.§ 5-3 nr. 1

4.1 Kort historikk

Siden midten av 1800- tallet har vi i norsk rett hatt et system som baserer seg på solidaritet og regress¹²⁰, og før revisjonen av straffeloven av 1902 i 1958 var det uavklart hvorvidt oppreisningserstatning også var omfattet av det solidariske erstatningsansvaret. Ved lovrevisjonen ble det klart at også oppreisningserstatningen var omfattet av solidaritetsprinsippet.¹²¹

Skl.§ 5-3 er en videreføring av strl.ikr.§ 26, og ble vedtatt ved lov av 21. juni 1985. Bestemmelsen trådte i kraft 19. august 1985.

I forarbeidene til skl.§ 5-3 går det frem at første ledd er et uttrykk for en etablert rettstilstand, slik at endringen fra strl.ikr. § 26 ikke medførte noen realitetsendring i forhold til gjeldende rett. Videre går det frem at når flere er ansvarlig for samme fysiske skade, oppstår det et innbyrdes solidarisk ansvar mellom skadevolderne for hver tapsgruppe.

Forarbeidene fremhever også at ansvaret mellom hver tapsgruppe blir kumulativt, slik at oppreisning kan kreves uavhengig av om det fremsettes krav om erstatning for økonomiske tap og menerstatning.¹²²

Eksempelvis er ikke et krav om oppreisning avhengig av om det samtidig fremsettes et krav om erstatning for økonomiske tap eller menerstatning. Hver tapspost skal vurderes hver for seg. Dette gjelder også erstatningsansvar for hver enkelt gjerningmann; noen gjerningmenn kan være ansvarlige for samtlige tapsposter, mens andre kan være ansvarlige for kun én. Ved flere skadevoldere betyr dette at dersom én skadevolder kun er ansvarlig for oppreisning til skadelidte, mens de andre skadevolderne i tillegg er ansvarlig for det økonomiske tap, vil et eventuelt solidaransvar for samtlige skadevoldere kun gjelde for oppreisningsposten.

---

¹²⁰ Engstrøm Kommentartutgave, s.211 annet avsnitt.

¹²¹ Ot.prp. nr.75 (1983-1984). Om lov om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m m og endringer i bilansvarslova) (Ot.prp. nr.75 (1983-1984)) s.67 første avsnitt.

¹²² Ot.prp. nr.75 (1983-1984), s.66 (67), til § 5-3.

4.2 Formål og hensyn

I forarbeidene til skl.§ 5-3 går det ikke frem noen eksplisitte formål eller hensyn for det solidariske erstatningsansvaret. Solidaritet er imidlertid ikke et fenomen som utelukkende eksisterer i erstatningsretten – men er et prinsipp som gjelder på flere rettsområder. I juridisk teori blir det lagt til grunn at solidaransvar er hovedregelen i norsk rett der to eller flere skyldnere er ansvarlig for samme fordring¹²³, og regelen kan i så måte anses som et utslag av et godt forankret prinsipp innenfor pengekravs- retten.

Hensynet bak solidaransvarsregelen er altså først og fremst et kreditorhensyn, og det *«innebærer at skadelidte kan kreve hele erstatnings- eller oppreisningsbeløpet fra hvem han vil av de ansvarlige»*.¹²⁴ Det skal være enkelt å inndrive kravet, og skadelidte kan da i utgangspunkt velge å kreve inn beløpet fra den mest pengesterke. Det er blitt brukt betegnelser som «effektivitet» og «sikkerhet» for å beskrive det solidariske erstatningsansvaret. Også i de tilfeller der en av skadevolderne står skadelidte nær, skal en kunne unngå det ubehag som måtte oppstå ved å kreve en av sine nærstående.¹²⁵

Bestemmelsen om det solidariske erstatningsansvaret er ikke avhengig av hvilket ansvarsgrunnlag de ulike skadevolderne hefter etter.¹²⁶ Ansvarsfordelingen mellom skadevolderne er ikke noe som den skadelidte skal behøve å bry seg med, og er noe som først blir tatt med i regressomgang mellom de ulike skadevolderne.

Et annet viktig hensyn med solidaransvarsregelen er at skadelidte ikke skal ha fortjeneste av den skaden som er voldt. En grunnleggende erstatningsrettslig tanke er at skadelidte skal få balansert tapene, slik at en skal ha den samme økonomiske stillingen som om den skadevoldende handling ikke hadde hendt. En sier gjerne at skadelidte ikke skal ha mer enn full erstatning.¹²⁷ Selv om dette i all hovedsak vil gjelde for økonomiske tap, kan en dra paralleller også til det ikke- økonomiske tap; den skadelidte skal ikke “tjene” noe på oppreisningserstatningen.

---

¹²³ Mads Henry Andenæs, Konkurs, Produksjon: 07 Gruppen AS, distribusjon: Calax AS Oslo, 3. utgav 2009 (Andenæs Konkurs), s. 401 første avsnitt.

¹²⁴ Ot.prp. nr.60 (1980-1981).

¹²⁵ Lødrup, Erstatningsrett 2011, s.440 (441) pkt. II., første til tredje avsnitt.

¹²⁶ Ot.prp. nr.60 (1980-1981), s.38 (39) pkt. 4.1, annet avsnitt.

¹²⁷ Nygaard, Skade og ansvar, s.71 pkt 3 a), tredje avsnitt.

Dette vil da bety at dersom det foretas en delvis betaling fra en av skadevolderne, vil det totale erstatningskravet blir tilsvarende redusert. Dersom A har betalt $\frac{1}{4}$ av erstatningskravet til skadelidte, vil det gjenstående som kan kreves være redusert til $\frac{3}{4}$ av det opprinnelige kravet.¹²⁸

Når oppreisningserstatning skal kompensere for det ikke- økonomiske tap kan det imidlertid stilles spørsmål om hva som vil være “full” erstatning i de ulike typetilfellene. Også den normering som har funnet sted for visse type skader og krenkelser kan gjøre utmålingen ytterligere komplisert, når skadevolderne blir ilagt et solidaransvar etter skl.§ 5-3 nr.1.

Ved personskader har man fordelingsmodeller som kan begrunne hvilken heftelsesform som blir valgt, fordi skaden som regel kan «kategoriseres» som et resultat av samvirkende årsaker, konkurrerende skadeårsaker eller selvstendig virkende årsaker. I slike tilfeller vil som regel et solidaransvar ikke vekke problemer. Solidaransvaret rekker kun så langt skadeforvoldelsen er felles, og hver enkelt skadevolder må selv dekke en eventuell overtallig skade.

For krenkelser blir problemstillingen annerledes. Dersom flere gjerningspersoner blir solidarisk erstatningsansvarlige for en samlet handling, på tross av at hver gjerningsmann har utført en selvstendig krenkelse, oppstår følgelig det spørsmål om den fornærmede i realiteten mottar full erstatning for de krenkelser som en har vært utsatt for.

Det kan hevdes at dersom en innførte individuelt erstatningsansvar for krenkelser, hadde den fornærmede hatt fordel av at de hadde vært flere som hadde påført krenkelsene, og således mottatt mer enn «full erstatning». Dette gir derimot lite mening; den ensomme voldtektsmann skal ved forsettlig voldtekt betale fornærmede kroner 150'000. At de er flere som voldtar etter tur, og dermed påfører hver sin krenkelse, kan vanskelig sees på som noe annet enn at hver og en har stiftet et individuelt ansvar overfor fornærmede.

Solidaransvarsregelen er derfor best anvendelig i de tilfeller der en har en «fast» pengesum å forholde seg til; ved økonomiske skader foreligger det sjelden tvil om hvor mye som skal erstattes i forbindelse med den skade som er voldt. Et solidaransvar vil i slike tilfeller medføre at skadelidte får en styrket dekningsadgang. Dette kan illustreres med et eksempel:

Dersom skadelidte har lidt et tap på kroner 200'000 fordi bilen har blitt ødelagt av flere skadevoldere, ville et individuelt erstatningsansvar på hver av skadevolderne tilsi at dekningsadgangen reelt sett blir redusert; kreditor har færre debitorer. Dersom A er

---

¹²⁸ Lødrup, Erstatningsrett 2011, s.441, jf. Ot.prp. nr.60 (1980-1981), s.38 (39) pkt. 4, annet avsnitt.

pengesterk og B ikke er det, kan det i verste fall medføre at den skadelidte kun mottar betaling fra A. Dette vil medføre at skadelidte ikke oppnår full erstatning for sitt tap.¹²⁹

4.3 Vilkår for solidaransvar som heftelsesform

Vilkåret for å idømme et solidarisk erstatningsansvar er at alle skadevolderne er ansvarlig for «*samme skade*», se skl.§ 5-3 nr.1. Av forarbeidene går det frem at dette gjelder både når en skade er voldt i fellesskap, og når det er flere skadeårsaker som er uavhengige av hverandre.¹³⁰

Dersom skadene er av en slik karakter at de vil falle inn under definisjonen selvstendig virkende skadeårsaker, slik jeg redegjorde for under pkt. 3.2, vil det ikke kunne oppstå fullt solidaransvar. Dette vil da ikke være «*samme skade*» som samtlige skadevoldere skal hefte for.¹³¹ Alternativt kan det ilegges et partielt solidaransvar for den skade som er voldt i fellesskap.¹³²

Dette hensynet er selvfølgelig; det solidariske erstatningsansvaret begrenser seg eksplisitt til de skader som kan betraktes som samme skade, noe forarbeidene også fremhever. Det solidariske erstatningsansvaret gjelder bare så langt den enkeltes ansvar rekker.¹³³

Vilkåret om at det solidariske erstatningsansvaret kun knytter seg til den felles skade er da i samsvar med de betraktninger jeg har drøftet tidligere i oppgaven; for oppreisning etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav a knytter erstatningsansvaret seg til skaden og skadefølgen, mens det etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b knytter seg til selve handlingen. En eventuell «merskade» etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav a, og den enkeltes krenkelseshandling etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b, skal denne skadevolder eller gjerningsperson hefte for alene.

At skadevolderne kun hefter for samme skade, kom mer presist til uttrykk i strl. ikrl.§ 26 annet punktum med følgende ordlyd: “*Finner retten at en enkelt bør ilegges et større ansvar enn de andre, er bare han ansvarlig for det oversytlende beløp*”. I forarbeidene til skl.§ 5-3 ble imidlertid denne utdypingen ansett som overflødig, og ga uttrykk for noe selvsagt.¹³⁴

---

¹²⁹ Nygaard, Skade og ansvar, s.413 pkt b).

¹³⁰ Ot.prp.nr. 60 (1980-1981), s.45 (46) Til § 5-3, første avsnitt.

¹³¹ NOU-1977-33, s.43 (44) pkt.5.1, fjerde avsnitt.

¹³² Ot.prp. nr.60 (1980-1981), s.39 første avsnitt.

¹³³ Ot.prp. nr.75 (1983-1984), s.66 Til § 5-3, annet avsnitt.

¹³⁴ Ot.prp. nr.60 (1980-1981), s.39 pkt. 4.2, første avsnitt.

Et spørsmål som reiser seg i forbindelse med vilkåret om «samme skade» etter skl.§ 5-3 nr. 1, er om skl.§ 3-5 første ledd bokstav b faller inn under ordlyden. Slik jeg har redegjort for tidligere, er ikke den påførte krenkelse en *skade*, og vil heller ikke være betinget av at det foreligger noen *skade*. Skaden som eventuelt oppstår er en konsekvens av krenkelsen, der krenkelsen er den erstatningsetablerende omstendighet.

Av forarbeidene går det frem at «skadelidte ikke kan kumulere sine krav på oppreisning for samme tort og smerte, og at det største kravet maksimerer hans samlede krav på oppreisning».¹³⁵ Det går imidlertid ikke fram hva som er «samme tort og smerte», og om dette vil gjelde både for den skadelidte som får oppreisning etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav a, og for fornærmede som får oppreisning etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b.

Det kunne tenkes at ordet «skade» er et sekkebegrep for den ikke- økonomiske tapspost. Overskriften til skl.§ 3-5 heter «erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art.» Dersom dette hadde vært tilfellet, ville spørsmålet omkring oppreisningserstatning ved flere skadevoldere/gjerningspersoner ha vært uproblematisk; den skadelidte ville uavhengig av grunnlaget for oppreisning ikke hatt mer enn ett krav på samtlige skadevoldere/gjerningspersoner.

Når lovgiver likevel har valgt å skille mellom de tilfeller der personskade eller krenkelser gir rett til oppreisning, og at praksisen ikke er entydig i domstolene, vil en slik tilnæringsmåte være utelukket. Dersom intensjonen hadde vært at skadelidte eller fornærmede hadde hatt krav på ett oppreisningsbeløp uavhengig av hvilket forhold som lå til grunn for oppreisningen, ville dette ha gått frem av loven selv, eller forarbeidene.

Vilkåret om «samme skade» vil følgelig være oppfylt dersom en kommer frem til at det foreligger én erstatningsbetingende omstendighet som det kan kreves oppreisningserstatning for. Hvorvidt det faktisk foreligger én erstatningsbetinget omstendighet er derimot noe som må gjøres i forkant av hvilken heftelsesform som blir ilagt. Da skl.§ 5-3 første ledd ikke sier noe om ansvarsgrunnlag, må det i forbindelse med et oppreisningsspørsmål avgjøres etter skl.§ 3-5 første ledd om det foreligger én eller flere skader eller krenkelser, se pkt. 4.2.

---

¹³⁵ Ot.prp. nr.75 (1983-1984), s.67 første avsnitt.

4.4 Solidaransvar som den primære heftelsesform ved flere skadevoldere?

I forhold til solidaransvar reiser det seg et spørsmål om dette er hovedregelen for alle skader som er voldt i fellesskap, eller om det er noe som det må settes frem påstand om i den enkelte sak.

Av ordlyden i skl.§ 5-3 nr. 1 går det frem at *«flere som plikter å betale erstatning for samme skade, svarer en for alle og alle for en. Det samme gjelder den som plikter å betale oppreisning for samme skade.»* Den naturlige språklige forståelsen av ordlyden, er således at dette er en generell hovedregel for alle de skader som er voldt i fellesskap, forutsatt at det er «samme skade».

I forarbeidene til bestemmelsen heter det at skl.§ 5-3 nr. 1 *«slår fast prinsippet om at alle som er ansvarlig for samme skade, hefter solidarisk...»*¹³⁶, og at bestemmelsen er i samsvar med gjeldene lov.¹³⁷ Videre sier forarbeidene at *«de ansvarlige innen hver [taps]gruppe er innbyrdes solidarisk ansvarlige (så langt hver enkeltes ansvar rekker).»*¹³⁸ Som nevnt så rådet det lenge tvil om hvorvidt solidaransvar skulle gjelde også for oppreisning. Det ble derfor inntatt en særskilt bemerkning angående oppreisning i den nye skadeserstatningsloven. Av forarbeidene går det frem at skadelidte ikke kan kreve flere skadevoldere for den samme tort og smerte, og at *«det største kravet maksimerer hans samlede krav på oppreisning.»*¹³⁹

I gruppevoldtekt- saken ble det tatt prinsipielt standpunkt til hvorvidt solidaransvar skal anses som den primære heftelsesform når flere er ansvarlig for samme skade. Her ble de ulike forarbeider drøftet, som i stor grad omhandler det samme som det jeg allerede har redegjort for, i tillegg til Nygaards lovkommentarer.

Av Nygaards lovkommentarer blir det særlig lagt vekt på at vilkåret for om det foreligger «samme skade» er avhengig av to faktorer; for det første at det er samme realskade og for det annet at det dreier seg om samme tapspost. Deretter blir ansvaret vedørende oppreisningserstatning påpekt, og Nygaard hevder at *«etter prp. 1984 s. 67 skulle systemet vera at når det er fleire oppreisingsansvarlege for same realskade eller krenking, og dei*

---

¹³⁶ Ot.prp. nr.60 (1980-1981), s.38 pkt. 4.1, annet avsnitt.

¹³⁷ Ot.prp. nr.75 (1983-1984), s.66 Til §5-3, første og annet avsnitt.

¹³⁸ Ot.prp. nr.60 (1980-1981), s.46 annet avsnitt.

¹³⁹ Ot.prp. nr.60 (1980-1981), s.46 tredje avsnitt.

hefter med ulike stor sum, er det største sum som maksimerer oppreisingsansvaret (tilsvarende full skadebotsum ved økonomisk tap).»¹⁴⁰

Etter en samlet vurdering kommer førstvoterende i gruppevoldtektssaken frem til at solidaransvar etter skl.§ 5-3 nr. 1 vil være hovedløsningen når flere er ansvarlig for samme skade, men at den ikke er tvingende. Videre sier førstvoterende at det må foretas en helhetsvurdering, og at individuelt erstatningsansvar kan idømmes dersom «forholdene i den enkelte sak tilsier det».¹⁴¹

Dersom en etter en vurdering kommer frem til at det foreligger én erstatningsbetingende omstendighet for oppreisning etter skl.§ 3-5, er hovedregelen at ansvaret skal idømme solidarisk etter skl.§ 5-3 nr. 1. Dersom den skadelidte legger frem påstand om at ansvaret skal idømmes individuelt, må det da tas stilling til om dette kan være en sak der forholdene tilsier individuelt erstatningsansvar. Dersom det ikke foreligger et slikt forhold, må en idømme solidaransvar.

5. Avsluttende bemerkninger

Hensynet bak oppreisningserstatningen er å gi skadelidte en kompensasjon for den skade eller krenkelse en har vært utsatt for. I motsetning til tidligere, da oppreisningserstatningen var pønalt begrunnet, er kompensasjon blitt det fremtredende formål når en tilkjenner oppreisningserstatning.

Det som er problematisk med oppreisning, er at dette ikke er direkte målbart i en økonomisk skala; hvordan måler man smerte, etterfølgende traumer, psykiske lidelser, hindring i normal livsutfoldelse og angst i en pengeverdi? Den ikke- økonomiske erstatningen karakteriseres av *nettopp* det at den ikke kan måles i en pengesum.

For å svare på hva som vil være «full» erstatning for de ulike typetilfellene, må en ta stilling til følgende problemstillinger; hvilken utmålingsnorm vil være med på å ivareta *skadelidtes interesse*, som jo er hovedhensynet bak oppreisning, og hvordan kan en sørge for at kompensasjonsformålet i tilstrekkelig grad blir oppnådd?

---

¹⁴⁰ Rt.2008 s. 65, avsnitt 52 og 53. Det gjøres oppmerksom på at Nygaards kommentarer er blitt revidert av Bjarte Askeland, note 337 er nå note 342, sist endret 29.11.2010, og note 339 er nå note 344, hovedrevidert 16.06.2010. Sist lest på rettsdata, <http://abo.rettsdata.no/browse.aspx?sDest=gL19690613z2D26z2EzA73z2D5,01.12.2010>.

¹⁴¹ Rt.2008 s.65, avsnitt 54.

Her er det grunn til å skille mellom oppreisning som følge av en personskade etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav a, og oppreisning som følge av at man har blitt påført en krenkelse etter skl.§ 3-5 første ledd bokstav b. For personskader er det den skadevoldende handling som medførte *skadefølger* som gir grunnlag for oppreisningsansvar, mens det for krenkelser er den *påførte krenkelsen* som er ansvarsgrunnlaget.

For personskader kan det, som jeg har illustrert tidligere, foretas en avveining mellom hver enkelt skadevolders bidrag, for deretter å foreta en konkret vurdering av om det foreligger omstendigheter som tilsier at skadefølgen er en sum av samtlige skadevolderes bidrag. For de tilfeller der en ikke kan skille mellom den enkeltes skadebidrag, blir det naturlig at skadefølgen vurderes under ett, slik at det også vil etableres ett erstatningsbetinget forhold.

For den som har blitt påkjørt av flere samtidig, kan det være vanskelig å fastslå hvilken av påkjørslene som har forårsaket hindring i normal livsutfoldelse, angst, depresjoner og lang tids sykeleie. Dersom påkjørslene skjer suksessivt kan problematikken være den samme; det er umulig å skille den enkeltes skadebidrag fra den andres. Her vil resultatet bli at skadevolderne innbyrdes er like ansvarlig for oppreisningskravet.

Likeså med de tilfeller der en foretar en differensiering. Dersom A har kuttet C i armen slik at skadeomfanget krever legebehandling og oppfølging, for deretter at B kutter armen slik at den nesten faller av, må det legges til grunn at A ved sin skadevoldende handling blant annet hadde forårsaket smerte og sykeleie, og at B ved sin skade blant annet har forårsaket smerte, sykeleie og hindret normal livsførsel. Her vil A måtte betale oppreisning for sitt skadebidrag, mens B må betale for den forverring, den *merskade*, som han har forårsaket. Resultatet i et slikt typetilfelle ville blitt to erstatningskrav som hver skadevolder må svare for selv, da det ikke lenger kan karakteriseres som «samme skade» etter skl.§ 5-3 nr. 1.

For personskader finnes det flere tilnæringsmåter til hvordan en skal fordele ansvaret på de ulike skadevolderne.

For krenkelser derimot, blir det spørsmål om et solidaransvar reelt sett gir den fornærmede en bedre dekningsadgang. Dette vil jeg illustrere med et eksempel.

Vi kan tenke oss at det i gruppevoldtektssaken ble idømt individuelt erstatningsansvar for oppreisningen. Ved utmålingen ble det så lagt til grunn at hver krenkelse ga fornærmede rett

til kroner 100'000, som da var den normerte oppreisningssum for forsettlig voldtekt.¹⁴²

Deretter ble det tatt standpunkt til om det her var snakk om et «*særlig forhold*» som kunne tilsi at en skulle fravike det normerte beløp jf. Rt.1988 s. 532, se pkt. 2.1.

Det kan ikke foreligge tvil om at de voldtektene som fant sted var av svært grov karakter, både på grunn av at fornærmede ble utsatt for voldtekter over en tidsperiode på 12 timer, og at de var fire gjerningsmenn som hadde samleie med fornærmede. Dette tilsier at den normerte summen kunne ha blitt fraveket, på grunn av forholdets karakter.

Dersom en her, slik den dissenterende dommer la til grunn, hadde kommet frem til at hver gjerningsmann skulle være individuelt ansvarlig for en oppreisningssum på kroner 120'000¹⁴³, blir spørsmålet om en da hadde svekket fornærmedes dekningsmulighet. Her ville det ha oppstått fire krav som kunne ha blitt inndrevet etter vanlige pengekravs- regler.

En kan jo tenke seg at gjerningsmennene hadde dårlig økonomi, slik at et solidaransvar gir et umiddelbart inntrykk av en bedre dekningsadgang. Økonomien til den enkelte gjerningsmann blir derimot ikke *forbedret* av at det blir idømt solidaransvar. Hver enkelt gjerningsmann har den dekningsmulighet som hans økonomi tilsier, uavhengig av heftelsesform.

Dersom skadevolder A kun er betalingsdyktig for 2/4 av et samlet erstatningskrav, vil den skadelidte uansett måtte gå til det skritt å søke det resterende kravet fra de øvrige skadevolderne. Det reiser seg følgelig et spørsmål om det solidariske ansvaret ved normerte erstatningsbeløp er med på å øke sannsynligheten for at skadelidte skal få full dekning, eller om det utgjør en avkortning for det en har krav på etter loven.

Rettstilstanden i dag er forholdsvis uavklart. En ser derimot stadig saker fra underrettspraksis der gruppevoldtektssaken blir referert til som grunnlag for at gjerningspersonene blir idømt solidarisk oppreisningsansvar.¹⁴⁴

Slik jeg ser det, er det en lovgiveroppgave å klargjøre hva som skal legges til grunn i slike tilfeller. At flere går sammen for å utføre forbrytelser er en stadig voksende trend, og et økende samfunnsproblem.¹⁴⁵ Det må slås hardt ned på slike gruppevoldsutøvelser, noe som

---

¹⁴² Rt.2003 s.1580, avsnitt 38.

¹⁴³ Rt.2008 s.65, avsnitt 89.

¹⁴⁴ Se bl.a. TLARV-2012-93926 (Larvik) der to menn ble dømt til solidaransvar etter at de begge hadde utført sovevoldtekter, og LB.2012 s.107364 (Borgarting) der det ble fastslått partielt solidaransvar, der hovedmannen måtte svare for et beløp pålydende kroner 250'000.

¹⁴⁵ Se mine bemerkninger under pkt.1.4, og fotnote 7 og 8 som henviser til kriminalstatistikker og kriminalitetsutviklingen.

også er blitt gjennomført i forbindelse med straffeloven. Særlig seksuallovbrudd har gått gjennom omfattende revidering i forhold til strafferammene, og de fleste minstestraffer er øket.¹⁴⁶

Dersom en skal ha velfungerende oppreisningsregler som er i samsvar med den økte straffverdigheten ved seksuallovbrudd, må også denne regelen gjennomgås, og om mulig revideres. Solidaransvarsregelen er en god regel for de tilfeller der tapet er målbart, og i en viss grad for personskader. For krenkelser kommer imidlertid den gjeldende regel til kort, og en kan si at voldsutviklingen har «løpt fra» en ellers velfungerende regel.

Med forarbeider som er 30 år gammel, er det lovgivers oppgave å ta stilling til hvor grensene skal gå. Dersom lovgiver fortsatt står tilbake for å avklare rettstilstanden, mener jeg at den rettsutvikling som er satt i gang vil ha uheldige konsekvenser i fremtiden, og domstolene må ta stilling til hvilke signaler en ønsker å sende ut i forbindelse med gruppevoldsutøvelser. For en korrekt anvendelse av rettsreglene, med de hensyn og formål som ligger bak, er en nødt til å anlegge en praksis der en ikke anser krenkelser som er påført av flere som en «felleshandling», men som enkelthandlinger som er begått av flere gjerningsmenn.

---

¹⁴⁶ Innst. O. nr.73 (2008-2009), pkt.7.1.1 og 7.1.2.

Litteraturliste

Lover

Lov 22. mai 1902 nr.11 Almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (straffelovens ikrafttredelseslov).

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven).

Lov 13. juni 1969 nr.26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

Lov 22. mai 1981 nr.25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

Lov 21. mai 1999 nr.30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), med vedlegg og protokoller.

Lov 17. juni 2005 nr.90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

Forarbeider

Ot.prp.nr.48 (1965-1966) om lov om skadeserstatning i visse forhold.

Ot.prp.nr.4 (1972-1973) (endningslov) Erstatningslovgivningen m. m.

Ot.prp.nr.60 (1980-1981) Erstatningslovgivningen for så vidt gjelder lemping av erstatningsansvar, forsikringsgivers regressrett m m.

Ot.prp.nr.75 (1983-1984). Om lov om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m m og endringer i bilansvarslova)

Ot.prp.nr.20 (1991-1992) Endringer i straffeloven og skadeserstatningsloven m.m (seksuelle overgrep mot barn).

Ot.prp.nr.28 (1999-2000) (endningslov) Straffeloven mv. (seksuallovbrudd).

NOU-1977-33. Om endringer i erstatningslovgivningen.

NOU-1992-23. Ny straffelov - alminnelige bestemmelser.

NOU-2003-15. Fra bot til bedring.

NOU-2004-6. Mellom effektivitet og personvern.

NOU-2008-4. Fra ord til handling.

NOU-2011-16. Standardisert personskadeerstatning.

Etterarbeider

Innst.O.nr.73 (2008-2009). Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).

Rettspraksis

Rt. 1931 s. 1096

Rt. 1986 s. 468

Rt. 1988 s. 532

Rt. 1992 s. 64

Rt. 1995 s. 209

Rt. 1997 s. 771

Rt. 1998 s. 1416

Rt. 1999 s. 887

Rt. 1999 s. 1363

Rt.1999 s. 1473

Rt. 2000 s. 915

Rt. 2000 s. 1614

Rt. 2003 s.1580

Rt. 2003 s. 1586

Rt. 2004 s. 1068

Rt. 2005 s. 104

Rt. 2005 s. 1322

Rt. 2005 s. 1749

Rt. 2008 s. 65

Rt. 2010 ss. 669

Rt. 2010 s. 1203

Rt. 2010 s. 1537

Rt. 2010 s. 1547

Rt. 2011 s. 743

Rt. 2011 s. 769

Rt. 2012 s. 1576

Norges Høyesterett ankeutvalg – Vedtak: HR. 2011 s. 2250-U

Borgarting lagmannsretts dom LB-2003-739

Borgarting lagmannsretts dom LB-2006-216

Eidsivating lagmannsretts dom LE-2011-35643

Borgarting lagmannsretts dom LB-2012-107364

Larvik tingretts dom TLARV-2012-93926

Rettspraksis fra den Europeiske menneskerettsdomstol

Case of Y. v. Norway, Application no. 56568/00, 11 February 2003, norsk sammendrag fra www.lovdatab.no, sist lest 11.11.2012, EMDN-2000-56568.

Litteratur

Bøker

Stang, Fredrik, erstatningsansvar, Ny uforandret utgave, forlagt av H. Aschehoug & CO (W. NYGAARD) 1927 (Oslo).

Andenæs, Johs., alminnelig strafferett, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, 4. opplag 2010, Universitetsforlaget AS 2004 (Oslo).

Nygaard, Nils, skade og ansvar, 6. utgave 2007, Universitetsforlaget AS 2007 (Bergen).

Andenæs, Mads Henry, Konkurs, 3. utgav 2009, Produksjon: 07 Gruppen AS, distribusjon: Calax AS Oslo.

Lødrup, Peter, Lærebok i erstatningsrett, 6. Utgave med bistand av Morten Kjelland, 2. opplag 2011, Gyldendal Norsk Forlag AS 2009 (Oslo).

Engstrøm, Bjørn, Skadeerstatningsloven med kommentarer, 1. utgave, 1. opplag 2012, Gyldendal Norsk Forlag AS (Oslo).

Artikler

Lødrup, Peter, Oppreisning – et praktisk rettsinstitutt, Tidsskrift for erstatningsrett 2006 s 211 – (TFE-2006-211).

Engstrøm, Bjørn, Kravet til årsakssammenheng – særlig om hovedårsakslæren, Tidsskrift for erstatningsrett Nr. 1-2 2007 s. 64-86 - (TFE-2007-64).

Thorson, Bjarte, Gruppevoldtekt – Hva er én og hva er flere krenkelser?

Oppreisningsforpliktelser. Solidaransvarsregelen i skadeserstatningsloven § 5-3. Rt-2008-65. Nytt i privatrett nr. 2 2009 s. 15 – (NIP-2009-2-15).

Andersen, Kjell V., Har skadeserstatningsloven § 3-5 betydning for hva som utgjør én strafferettslig krenkelse? Tidsskrift for strafferett 2009 s 354 – (TFST-2009-354).

Elektroniske kilder

www.rettsdata.no (nettstedet sist benyttet 11.09.12),

<http://abo.rettsdata.no/browse.aspx?sDest=gL19690613z2D26z2EzA73z2D5>

www.ssb.no, (nettstedet sist benyttet 11.12.12), http://www.ssb.no/a_krim_tab/tab/tab-2012-06-29-01.html

Muntlige kilder

Samtaler med dr.juris, høyesterettsdommer Jens Edvin A. Skoghøy, 26.10.2012 kl. 19.00-19.40 og 10.12.2012 kl. 11.00-12.00.